

Om Dramets Udvikling i Danmark mellem Skolekomedien og Holberg.

Af

J. Paludan.

I.

Det moderne Dramas Barndoms- og Uddannelseshistorie hører til de vanskeligste og mest udviklede Partier af Literaturhistorien, i alt Fald for de germaniske Landes Vedkommende og især hos os, hvor Sporene deraf ere saa faa, og Emnet saa lidet behandlet¹⁾, at navnlig de sidste 100 Aar for Holberg vel i denne Henseende for de Flestes Bevidsthed staa som et tomt Rum, og Holbergs egen dramatiske Produktion som et rent uformidlet og spontant opstaaet Phænomen uden Tilknytningspunkter i vor egen Literatur. Den Forsker, der i dette Emne er særlig sagkyndig og har leveret værdifulde Forarbejder, Hr. Bibliothekar Birket-Smith, er endnu ikke naaet til at give en sammenhængende Frem-

---

¹⁾ For Sverigs Vedkommende haves en fortræffelig og udtømmende Behandling af alle herhen hørende Spørgsmaal i Ljunggren Svenska dramat intill slutet af sjuttonde århundradet, Lund og Kbh. 1864, og en aldeles fuldstændig dramaturgisk Bibliographi i Klemming Sveriges dramatiska literatur, 1863.

stilling. Af de øvrige Kilder er N. M. Petersens Literaturhistorie meget kortfattet om denne Tids Drama, Overskous Theaterhistorie upaalidelig og ufuldstændig; Nyerups og Rahbeks danske Digtekunst giver vel i Forhold til den Tid, da den er skreven, gode Oplysninger om Skolekomedierne, men ingen om Dramets Historie mellem dem og Holberg. Hvor ufrugtbart Emnet end tilsyneladende er, og hvor aldeles forsvindende vor originale og nationale Produktion maa siges at være i det 17de Aarhundrede, turde det dog saaledes maaske ikke være uden Interesse at forsøge en skizzeret Paavisning af, hvorledes den religiøse og Skolekomedien efterhaanden omsatte sig i modernere Form, og hvilke de fremmede Indvirkninger vare, der lidt efter lidt kom til og indirekte forberedte den holbergske Reform af Dramet.

Det middelalderlige Skuespil er dels kirkeligt, dels folkeligt. Det første repræsenteres af »Mysterier» med rent bibelsk Emne, ofte blot dialogiserede Omskrivninger af Bibelordet, og »Mirakler» med Emner af Helgenlegenderne. De opførtes fra Begyndelsen af i Kirken, af Geistlige, og udgjorde ligesom en Del af Gudstjenesten. Senere overtoges Opførelsen af Korporationer af Borgere, der i fri Luft, paa Torve og Pladser, undertiden ogsaa paa Raadhuset, gav ikke blot de store, saakaldte »Passionsskuespil», Fremstillinger af Christi Lidelse, der have bevaret sig uforandrede lige til vor Tid i Ober-Ammergau i Baiern, men ogsaa »Moraliteter», der i allegorisk Form meddelte moralsk Belæring. Jo mere Dramet saaledes emanciperedes fra Kirken, desto mere udvikledes ogsaa det rent verdslige Element, der i de bibelske Stykker allerede røber sig i enkelte komiske Personer og Scener, til hele, kaade Farcer, der tog deres Emne af Folkelivet. Men det middelalderlige Dramas Hovedpræg vedblev

dog at være det katholsk religiøse. Hos os ere saadanne kirkelige Skuespil, i alt Fald latinske, ogsaa opførte¹⁾; men vi finde ingen bevarede før lige paa Grændsen af Reformationstiden et Par Helgenmirakler (Ludus de Sto. Canuto duce og Chr. Hansens Oversættelse af Legen om den hellige Dorothea) samt en Farce med religiøst Anstrøg (Chr. Hansens Utro Hustru); derimod mærkelig nok ingen Repræsentant for den almindeligste Genre, Mysteriet.

Med Reformationen skete en hel Omvæltning. Miraklerne forsvandt med Helgendyrkelsen, hele Middelalderens religiøse Skuespil kom i ilde Ry som katholsk, og den folkelige Farce saae Humanisterne ned paa. Med den vaagnende Oldtidsbegeistring og finere Smag begyndte man nu at fremdrage klassiske, især latinske Dramatikere og lade dem spille af Skoledisciple og Studenter som Øvelse i at tale Latin, undertiden ogsaa at oversætte og bearbejde dem. Dramet gik over fra Kirken til Skolen; det belærende Element fik Overhaand over det opbyggelige; men trods de bedre Mønstre vandt Kunsten ikke meget derved. Komedien stod paa Skoleprogrammet ved Siden af den latinske Declamationøvelse; paa denne kom det an, og hverken paa Stykkernes Indhold eller Udførelse. Begyndelsen til denne Skolekomedie gjorde Reuchlin 1497 med sine Scenica progymnasmata, der behandler et moderne Emne paa Latin efter de klassiske Regler, og dette Exempel efterlignedes af enkelte som Frischlin og Naogeorg; men de Fleste holdt sig til klassiske og bibelske Emner eller til Klassikerne selv, af hvilke navnlig Terents blev herskende, dels gennem Over-

---

¹⁾ Overskou Theaterhist. I. 35. N. M. Petersen Literaturh. v. Secher II. 222.

sættelser ved det »frugtbringende Selskab«, der paa denne Tid gjorde sig saa fortjent af tysk Sprog og Literatur, dels ogsaa i Originalsproget ved de humanistiske Skolemænd og Pædagoger lige fra Erasmus og Joh. Sturm til Ratichius, der virkede for den størst mulige latinske Talefærdighed ved uophørlig Læsning og Opførelse af denne Forfatter¹⁾. Denne Retning har ogsaa efterladt enkelte Spor hos os; af Reuchlins ovennævnte Drama findes maaske Begyndelsen til en Bearbejdelse²⁾ i samme Manuscript som Chr. Hansens tre gamle Skuespil, af hvilke desuden det ene, Paris's Dom, er en plump Dramatisering af et klassisk Emne, medens de to andre, som før omtalt, tilhøre den middelalderlig religiøse Retning. Denne vor ældste Dramatiker bærer saaledes kun netop Spor af den Overgangsperiode, hvori han levede. P. Syv³⁾ nævner en Oversættelse af Plautus's *Aulularia* fra Christian III's Tid (i Tyskland var den allerede oversat af Greff 1535)⁴⁾, og fra c. 1600, da de pædagogiske Bestræbelser vare meget levende, er en Oversættelse af Terents's *Eunuchus* (fra Ribe Skole), hvoraf Wandal⁵⁾ har bevaret nogle Scener. 1574 befales det Kommunitetsalunnerne jævnlige at opføre Terents efter Gjennemlæsningen. 1600 holdt Prof. Cort Aslaksen en *Oratio de poetarum et inprimis lectione Terentiana* (i Tych. Brahei: *De disciplinis mathematicis oratio*. Hafn. 1610), hvor han gjentager Erasmus's Ordspil om Terents: »manibus terendus est«, og for Resten anbefaler denne Forfatter af moralske, physiske, kort alle andre end poetiske Grunde. Ogsaa fra Norge om-

¹⁾ Raumer *Gesch. der Pädag.* II. 21. 100.

²⁾ Birket-Smith *De tre ældste danske Skuespil* pag. 3.

³⁾ *Danske Boglade i Suhms Saml.* 1 Del 2 Hefte 99.

⁴⁾ Gervinus *Gesch. d. deutschen Nationallitt.* III. 79.

⁵⁾ *Nye orig. Skuesp.* 1778, II. Indl.

tales Opførelsen af Terents ved Bergens Skole 1567 og senere¹⁾. Moderne Emner overførtes hos os ikke i det latinske Drama, men dramatisk Bearbejdelse af Klassikerne finde vi af Rectoren i Oslo Jacob Jacobsen Volf: *Tragoediæ duæ* 1591, *Dido og Turnus*²⁾, en ligefrem Afskrivning af Samtalerne i vedkommende to Bøger af Æneiden, hvor saa de mellemliggende Beskrivelser enten fremsiges af Choret eller sammenfattes i nogle faa prosaiske Linier. Hensigten er efter Fortalen at lokke Bornene til Læsningen af Virgil og indprente ham i deres Hukommelse gennem Opførelsen. Ganske paa samme Maade havde Frischlin 1581 i Tyskland uddraget en Tragedie *Dido* af Æneiden og dediceret den til Otto Rosenkrands, den lærde Holgers Broder, og det samme gjorde endnu Daniel Symons, et Medlem af Joh. Rists holstenske Digtersamfund «*Elbschwanenorden*», 1659 paa Tysk³⁾. Opførelse af Klassikerne og latinske religiøse Komedier af tysk Oprindelse var almindelig her ved Skolerne, ved Kommunitetet og selv ved Hoffet indtil de første Aar af det 17de Aarhundrede.

Ved de nævnte Oversættelser af klassiske Dramer, som oftest endnu i de middelalderlige Versformer, men undertiden med Forsøg paa at efterligne de antike, dannes Overgangen til fri Behandling af klassiske Emner paa Modersmaalet. Saadanne vare ikke sjeldne i Tyskland; det eneste Exempel hos os foruden Paris's Dom er vel Hans Thomsen Steges⁴⁾ *Cleopatra*, en historisk Tragedia om den sidste Dronning i Egypten ved Naffn Cleo-

¹⁾ Huitfeldt *Chrania Theaterhist.* p. 19.

²⁾ Huitfeldt *Chrania Theaterhist.* 45.

³⁾ Strausz *Leb. u. Schr. N. Frischlins* 1856, p. 41. 100. Gervin. III. 404.

⁴⁾ At samme Forfatters Isaks Giftermaal, 1622, der nævnes som

patra oc M. Antonio, en romersk Keyser. 1609. Han kalder den «transfunderet af Latine paa danske Riim», og den synes at være original. Forfatteren selv i sin Dedication til Elisabeth Lindenow, i de Marginalnoter, hvormed han helt igjennem ledsager og forklarer Handlingen, og i den versificerede Epilog betragter den som en ren Moralprædiken i Tidens didaktiske Aand mod forskjellige Laster og navnlig «Druckenskabs uskikkelige Væsen», som den lærer at sky, og hvorpaa bibelske og klassiske Exempler anføres. Men dens Forbindelse med den humanistiske Skolekomedie er, selv om den ikke var bestemt til Skoleopførelse, tydelig nok af det hos os saa sjeldne klassiske Emne, som hører til de af Humanister i andre Lande fra Renaissancens Begyndelse hyppigst behandlede¹⁾. Af det klassiske Dramas større Kunst og Regelmæssighed spores rigtignok ingen Indvirkning. Versemaalet er aldeles uregelmæssigt vextende, i Samtalerne dog mest firfodede Jamber, de indskudte Sange ofte næsten i Folkevisestil som Cleopatras Vise om Hjorten og Ørnen; Versbygningen er yderst ufuldkommen, med Sløifning, Ordomsætning og tvungne Rim. Tidens og Stedets Enhed mangler Forfatteren alt Begreb om; Scenen vexler med samme Naivetet som i de senere «Haupt- und Staatsactionen» uafsladelig mellem Ægypten, Rom og Grækenland, og Handlingen følger slavisk Historien, medtagende selv de trivielleste Eukeltheder, som man var vant til fra Mysterierne, hvor intet af Bibelordet turde overspringes som uvæsentligt. Men i anden Henseende behandler Stege til Gjengæld Sagen ugenert; naar den ene

---

Drama hos Overskou I. 74, cfr. N. M. P. III. 527, kun er en almindelig Opbyggelsesbog, oplyses af Bruun i Danske Sml. V. 95.

¹⁾ Dsk. Digtek. II. 171.

Replik antyder Begyndelsen af en Reise over Middelhavet, hedder det i den næste¹⁾:

Vort Skib det skrider meget fast,
Vi Land oplange med en Hast,

og saa er den Reise forbi. Af Charactertegning eller Sans for det dramatiske Moment i de rystende historiske Begivenheder er der naturligvis ikke Spor, og hvordan det staar med den antike Localfarve, kan man begribe. Antonius hilser Cleopatra:

Goddag min Pus, min lille Kat;

Dialogen bestaar kun af Trivialiteter og Complimenter, som de forekom i Tidens philistrøse Omgangssprog her hjemme, og Handlingen dynger Begivenhederne ovenpaa hverandre, saa aandløst som et historisk Compendium, kun afbrudte ved Fester og Gjæstebud, beregnede paa at vise «Druckenskabets uskikkelige Væsen». Exempler findes uddragne hos Wandal, Nyerup og Rahb. l. c. og N. M. Petersen²⁾. Naar denne sidste udtaler sin Forundring over dette Forsøg paa, allerede i det 17de Aarhundredes første Aar at skabe en dansk Tragedie, kan man dog ikke andet end give ham Ret. Cleopatra er ligesom en afbrudt Antydning af den Vei, ad hvilken Skolekomedien kunde have udviklet sig til virkelig Tragedie i den senere franske Smag, hvor fjernt den end staar denne ved sin formelle Naivetet og Mangel paa poetisk Blik og Inspiration. Det rent klassiske Emne med virkelig dramatisk Brydning, hvori dog et Elskovsforhold i moderne Aand danner Midtpunktet, var netop et af dem, som den franske Skole med Forkjærlighed behandlede, og

---

¹⁾ Act. 3, Sc. 5.

²⁾ III. 518. 526.

peger bestemt ned mod den Retning, vort Drama 150 Aar senere tog under fransk Paavirkning; selv Mangelen af historisk Localfarve gjenfindes i den franske Tragedie, der dog ellers, psykologisk og æsthetisk, er ligesaa correct, som Hans Thomsen er naiv.

I de romanske Lande foregik denne directe Overgang. Det klassiske Drama traadte der virkelig ud i Livet, gik fra Skolen over paa Theatret og behandlede i Modersmaalet med Trissinos Sophonisbe i Italien og Jodelles Cléopâtre 1552 i Frankrig; men i Nordeuropa kunde det som sædvanlig ikke komme ud over det skolemæssige Pedanteri og de Lærdes Kreds. Folket vilde imidlertid ikke opgive Skuespillet, som den katholske Kirke havde vænnet det til, og fandt ingen Erstatning i latinsk Komædie eller Oversættelser af Klassikerne, hvis Tankekreds det ikke forstod. Ligesom derfor de middelalderlige, bibelske, moralske og farceagtige Emner havde holdt sig ved Siden af de klassiske i den latinske Skolekomædie, saaledes fortsattes ogsaa deres Behandling paa Modersmaalet, kun at de nu behandlede i evangelisk Aand. Fra Begyndelsen af havde Reformationens Venner benyttet Komædien paa Modersmaalet til at paavirke Folket, f. Ex. i Schweiz. Ogsaa hos os findes i alt Fald dialogiserede Satirer mod Katholicismen: Samtalen mellem Peder Smed og Adzer Bønde og Dialogen om den syge Messe efter Schweitzeren Nic. Manuel. Luther med sin friske, humane Livsanskuelse giver selv Anvisning paa nogle af de siden almindeligst anvendte bibelske Skuespil-emner i sin Indledning til Tobiaë Bog: „Judith giebt eine gute, ernste, tapfere Tragödie, so giebt Tobias eine feine, liebliche, gottselige Comödie.“ Herpaa beraabte Digterne sig mod den senere, strengt orthodoxe Protestantisme, der misbilligede Skuespillet, naar det ikke directe traadte i Latin-

undervisningens Tjeneste. Foreløbig maatte Kirken tage det i sin Haand som folkeopdragende Middel, ligesom Katholicismen havde gjort, og ved Siden af enkelte borgerlige Mestersangere var det da især Skolemænd og Præster, der optraadte som Dramatikere paa Modersmaalet, ofte samtidig med at de skrev paa Latin, og lode Stykkerne opføre af deres Disciple ved Skolehøitider og andre Fester, hvor de som oftest kunde have nogen Fordel deraf, saa at ogsaa disse Skuespil kunne henregnes under Skolekomedien. Hovedformaalet var ogsaa her belærende, om end nærmest moralsk, ikke sprogligt; Skuespillene indledes gjerne med opbyggelige Fortaler og ledsages af moralske Randglosser og Skriftsteder. Paa Grund af Oprindelsen fra Skolen finde vi i den første Tid nogen Indvirkning af den klassiske Komedies større Regelmæssighed: Inddeling i Akter og Scener og en simplere og correctere Behandling især af de bibelske Emner, ogsaa med Hensyn til Versbygning, end Middelalderen havde kjendt; men Behandlingen er dog meget ubehændig og lider stadig under det mere episke end dramatiske Præg, der er en Følge af den nøie Tilslutning til Bibelens Fortælling. Saaledes hos Sixtus Birch (Betuleius) i Augsburg, Paul Rebhun, Greff midt i det 16de Aarhundrede, og lidt senere især i Strasburg. Alligevel kan Rahbek¹⁾ med Føie undres over, at Mænd, hvem Oldtidens Mønstre og Aristoteles's Regler «ex officio vare nøie bekjendte», ikke kunde bringe det videre i virkelig dramatisk Composition. I Modsætning til Mysteriet henter Skolekomedien nu fortrinsvis sine Emner fra det gamle Testamente, overensstemmende med den mindre directe opbyggelige end sædelærende Tendens, Dramet fik ved Reformationen. Søger

---

¹⁾ Dsk. Digtek. II. 165.

den en sjelden Gang til det nye Testamente, er det derfor heller ikke mere Frelserens Liv, der behandles, men en eller anden Parabel, især den fortabte Søn. I denne ældre, simple Form naaer Skolekomedien paa Modersmaalet omtrent ned til Aar 1600, endnu med overveiende religiøse Emner og belærende Præg, og gaar over til os i Oversættelser og Bearbejdelser, oftest for Resten fra Latin, som den af P. Syv¹⁾ omtalte Judith's Komædie (efter Schmelzle?) paa Christian III's Tid, Søren Kjær eller Paludans († 1582) Abraham, oversat efter Georg Rollenhagen, og Nabal efter Rud. Walther i Zürich, P. Hegelunds Susanna, bearbejdet 1578 efter Sixtus Birchs latinske Original. — I Norge er det især fra Bergen, vi høre om hyppige Skuespil, formodentlig foranledigede ved Berøring med Tyskland gennem Hansekontoret, der ogsaa opførte forskjellige Fastelavnsspil («Fastnachtsspiele») stammende fra de middelalderlige Farcer. C. 1562 lod Rector Absalon Pedersen Skoledisciplene opføre Adams Fald, formodentlig efter Tysk, og 1571 spillede en Tragedia de imaginibus om en samtidig Begivenhed, Fjernelsen af nogle katholske Billeder fra Byens Domkirke, altsaa som det synes et af de tidligste originale Skuespil i Norden, og desuden en anden «Komædie paa Norsk». Nærmere Oplysninger mangle dog, ligesom om de hyppige senere Skuespil i Bergen. 1673 spillede Hegelunds Susanne²⁾.

II.

Fra Aar 1600 af undergaar Skuespillet i Tyskland en væsentlig Forandring, som det synes paavirket af de engelske

¹⁾ Danske Boglade I. c.

²⁾ Huitfeldt Chrania Theaterhist. 18 ff.

Skuespillere, der ved denne Tid reiste om og opførte deres Lands Folkeskuespil. Komediens faar mere og mere Præg af en blot Forlystelse; i Stedet for de bibelske og moralske Emner trænge rent verdslige og moderne ind, historiske, romantiske af Folkebøgerne, Tidens almindelige Almuelæsning, ogsaa klassiske behandles nu i Folkesproget. Det belærende Element taber sig, medens der bestandig gjøres mere for den sceniske Effect; det Tragiske og det Burleske blandes, raa og blodige, rædselvækkende Scener, beregnede paa at pirre den engelske Almues grove Nerver, ere fortrinlig yndede. Den sceniske Udstyrelse, Øienslyst og Theatercoup, Trylleri, Fyrværkeri o. s. v. anvendes som Lokkemidler, ligeledes Sang, Dans og Musik, komiske Mellemspil og Narrescener («Hanswurst»), ofte uden synderlig Forbindelse med Handlingen¹⁾. I England og Spanien, hvor Skuespillet i det Hele holdt sig langt mere folkeligt og upaavirket af Klassiciteten end det franske og italienske, udviklede denne Stil sig netop paa Grændsen af Aarhundrederne saa glimrende med Shakespeare og Lope de Vega, der fra Scenen virkede med alle Midler og drog alle Tilværelseskredse ind i Dramet. I Tyskland evnede man ikke en saa genial Tilegnelse, og Resultatet blev vel forøget Liv og Afvexling, men ogsaa større dramatisk Forvildelse og Raahed, idet Skolekomediens begyndende klassiske Opdragelse standsedes. Den nye

---

¹⁾ Narren i Komediens synes at have sin Oprindelse dels fra den Rolle, Djævelen bestandig mere kom til at spille i den senere Middelalders Mysterier, som «den dumme Djævel», dels fra Hofnarrene hos Middelalderens Fyrster og fra en Trang til Surrogat for det antike Dramas Chor, en Repræsentant for den sunde Fornuft, der delvis stod udenfor Handlingen og kunde vejlede Tilskuerne til dens rette Forstaaelse. Alle disse forskjellige Elementer spores tydelig i Narrens Karakter, med Fremhævelse snart af det ene, snart af det andet.

Retning opstaar imidlertid ingenlunde ganske uformidlet; det burleske Element og Narren findes allerede i Middelalderens Skuespil og er derfra gaaet over i den ældre Skolekomedie, som ogsaa kjender komiske Bondescener; Farcen maatte efter sin Natur fra først af vælge samtidige, komiske og rent verdslige Emner, og Hans Sachs, † 1576, behandlede ogsaa i det alvorlige Drama alle Tider og Livsforhold. Men fra nu af bliver Hensynet til Virkning ved Opførelse, som hos ham traadte tilbage, aldeles overveiende, og Forfattere som Jacob Ayrer i Nürnberg, † 1603, og Hertug Henrik Julius af Brunsvig, † 1613, kappes med Shakespeare og Lope i Frugtbarhed, om ikke i Talent, og give Dramet et aldeles verdsligt, komisk og folkeligt Præg med Bondescener i Dialect o. s. v. Om end de egentlige Skolekomedier ikke ganske forsvandt, gled Dramet dog saaledes mere og mere ud af Skolernes og de Lærdes Hænder og gik over til Skuespillere af Profession, der kunde give det den nu nødvendige fuldkomnere Udførelse; men derved tabte det den Agtelse, det hidtil havde nydt gennem sit Forbund med Lærdommen, og udartede stedse mere i Raahed og Stilloshed, indtil vi naa ned til de tidligere nævnte «Haupt- und Staatsactionen», skrevne og opførte af omreisende Trupper¹⁾, der staa helt udenfor Poesien. Hertug Henrik Julius synes at have været den første, der i Tyskland havde en fast Skuespillertrup. Efterhaanden blande Emner af de italienske Noveller og Hyrderomanerne sig med de bibelske, historiske og komiske, og pege ned mod de nye Smagsretninger, som trænge ind efter Trediveaarskrigen.

I Sverig er dette nye, verdslige Drama stærkt udpræget i de første Aar af det 17de Aarhundrede og

---

¹⁾ Werlauff Hist. Antegn. til Ulysses v. Ithacia.

gjennem hele Gustav Adolphs Regering. Der spilles Dramer med antikt Emne og stærke Spor af klassisk Indvirkning som Tisbe 1609 og Troijenborgh 1632, hvor dog naturligvis undertiden det religiøse og didaktiske Element spiller ind (Judas redivivus 1614). Opførelsen af Terentius og de latinske Dramer ved Universitetet i Upsala afvexlede 1611-14 med en hel Række Dramer paa Modersmaalet, hentede fra Nordens og Sverigs ældre Historie, med indlagte Viser, Bondescener o. s. v., af Historikeren og Papisten Joh. Messenius og siden, da denne vendte tilbage til det religiøse Skuespil, af Andreas Prytz. Begge ere i en ganske anden Forstand egentlige Dramatikere med virkelig Theori, end vore samtidige, prædikende Poeter¹⁾. Dog udviklede sig ikke heraf noget svensk Nationaltheater, men man vendte atter tilbage til Skolekomedien.—Ogsaa hos os spores Indflydelsen af denne Overgangsretning mellem Skolekomedien og det nyere Drama, om end svagere. Alle vore Skuespil, lige indtil Renaissancesmagen brød ind, ere stadig egentlige Skolekomedier, skrevne af Rectorer og Præster, opførte af Disciple eller Studenter og altid kun en enkelt Gang, i bestemt, hoitidelig Anledning. Emnerne vedbleve derfor ogsaa at være bibelske eller moralske, paa en ganske enkelt Undtagelse nær, Hieronymus Justesøns Folkekomedie eller Farce Karig Niding, samt de ovennævnte Forsøg i klassisk Stil, som dog hos os ere aldeles forsvindende overfor Mængden af religiøse Skuespil. Den større Sans for det verdslige og komiske Element, Tilbøieligheden til at lade Komedien gaa over til Folkeforlystelse, rober sig imidlertid i de større Fordringer til scenisk Effect, de bestandig hyp-

---

¹⁾ Ljunggren Sv. dram. 214 ff. — P. Syv nævner Messenius's Skuespil i Betr. over det cimbr. Sprog, 121.

pigere og længere Mellemspil med Sang og Dans, Narre- og Bondescener, som afvekle med det Høitidelige og Alvorlige. Ballet- og operaagtige Mellemspil lægges allerede ind i de latinske Skolekomedier, endog i Klassikerne, baade i Tyskland og her¹⁾. Saaledes er der i et vigtigt gammelt Komedihaandskrift²⁾ bevaret tre Mellemspil, de 4 Aars-tider, Herkules og Omphale samt de 4 Verdensaldre, »som dantzindis fremginge» og afsang danske Vers til Hornmusik i »den lattinske Leeg». Hvilken denne har været, er rigtig-nok ikke klart³⁾. Simplere vare de latinske Mellemspil i Skolekomedierne, som P. Jensen Roeskilde omtaler i sin *Prosodia danicæ lingvæ*⁴⁾, bestaaende i Udførelsen af visse horatsiske Oder mellem Acterne ved Chor af Apollo og de

¹⁾ Raumer *Gesch. d. Pädag.* II, 101.

²⁾ Gl. kgl. Sml. 794, fol.

³⁾ I Haandskriftet findes Mellemspillene umiddelbart efter en anonym dansk *Tobiaë Komædie*, der rimeligvis er fra det 17de Aarh., men om hvis Opførelse intet vides. Det er imidlertid aldeles feilagtigt af Nyerup (*Dsk. Digtek.* II, 144) at henføre dem til denne, der jo ikke er nogen »latinsk Leeg», og hvis 5te Act desuden kun har 4 Scener, medens Herkules og Omphale, »ageredes efter den 5te Acts 8de Scene». N. M. Petersen III, 526 lægger dem ind i *Plauti Aulularia*, om hvilken det rigtig-nok hedder i Haandskriftet, at den i Randers 1607 opførtes »cum choreis . . (?) ludentibus tubis et buccinis, mimis inter actus etc., cum vocali musica», tilligemed *Nabals Komædie* og *Thogersens De mundo et paupere*; men denne Angivelse findes paa et helt andet Sted og uden Forbindelse med Mellemspillene. Derimod staar i Haandskriftet sammen med den nævnte *Tobiaë Komædie* en »*Prologus Heautontimorumeni ex Susanna P. Hegelundii*»(?), og strax efter et »*Argument paa den latinske Leeg*», (*Heautontimorumenos*) i danske Vers, samt tilsidst »*Epilogus paa den latinske Leeg*», som rigtig-nok her synes at være *Terents's Eunuchus*. Jeg antager da, at disse terentsiske Skuespil ere opførte sammen med *Tobiaë Komædie*, og at Mellemspillene høre til et af dem.

⁴⁾ *Dsk. Digtek.* II, ix.

ni Muser, i firstemmig Sang ledsaget af Dans og Hornmusik. P. Hegelund, der dog nærmest hører den ældre Retning til, har allerede i sin *Susanne* et sapphisk Chor og en udførlig Episode om «*Calumnia*», dog nærmest af alvorlig, moralsk satirisk Character, i Anledning af hvilken han i sin Fortale siger: «*in eum enim usum adhiberi solent inter actus non solum musici concentus et saltationes peregrinæ: sed poematia quædam ludicra et jocosa, quæ inde jam Exodia appellant autores actoresque, tanquam diverticula, respirationis gratia ipsam actionem interpolantia*». Betydelig videre gaar imidlertid den nys nævnte Hier. Justesen Ranch¹⁾ i Viborg, c. 1585, vor første originale Dramatiker, der i sin *Salomos Hylding* har sapphiske «Engle- og Planetechor» med Tableau og Dans, og i *Samsons Fængsel*, der tydelig er paavirket af Jac. Ayrer, *Sange og Viser*, endog paa Tysk, i et saadant Antal, at Stykket kan betegnes som vort første Sangspil. Den omtalte *Tobiæ Komædie* har foruden sapphiske Sange ogsaa flere Danse, «*Pygmæ-Dantz*», «*Daare-Dantz*» o. s. v., efter Stykket, men før Epilogen. Narren spiller en bestandig større Rolle²⁾, og lange komiske Episoder, navnlig Bondescener, lægges ind, f. Ex. i *Jens Kjeldsens Joseph*³⁾, opført 1630 i Ribe ved Biskop Jersins Bryllup, og i *P. Thøgersens Moralitet eller Folkekomedie De mundo et paupere* i Randers 1607⁴⁾, hvor man endog finder et Forbillede for Holbergs *Jeppe*. Disse Bondescener, for det meste i meget løs Forbindelse med Handlingen og endnu

¹⁾ Dsk. Digtek. II. 33. 71. 79. N. M. P. III. 516.

²⁾ Birket-Smith Om Djævelen og Narren, i Dsk. Sml. 2 R. III.

³⁾ Wandals Fort. t. 2 Bd. af Nye orig. Skuesp. 1778, p. 33.

⁴⁾ Maaske efter Greffs *Mundus* 1537. De paagjældende Scener ere aftrykte i Dsk. Sml. VI. 195 ff.

mere end Narrescenerne indskudte blot for at more, tager det senere Skuespil, som vi skulle se, i Arv fra Skolekomedien. De findes ogsaa i Sverig, i Messenius's, Brasks og Prytz's Dramer, hos den sidste i Dialect, og i Finland i Chronanders Studenterkomedie Surge. Skolemesteren Beronius indlægger 1674 lignende Scener i sin Oversættelse af Frischlins Rebecca, og 1685 oversættes en ren Bondekomædie, Vitulus af Hollænderen Sconæus, paa Svensk¹⁾.

Kong Frederik II's Tid var Skolekomædiernes Blomstringsperiode hos os, og Kongen yndede dem særdeles. De opførtes ikke alene ved Skolefester rundt om i Landet²⁾, f. Ex. i Anledning af Kongens Nærværelse, men ogsaa Hof-fester feiredes ved latinsk og dansk Komædie af «Skolepersoner» i Forbindelse med Ridderspil o. s. v.; saaledes Birchs latinske Susanna, Justesøns Salomos Hylding som Festskauespil ved Prins Christians (IV's) Hylding 1584. Hegelund dedicerer sin Susanna til Dronning Sophie, og den tyske Rector Omichius i Güstrow, der havde spillet for Kongen i Mecklenburg, vier ham sin Damon og Pythias 1578, hvori allerede findes burleske Bondescener³⁾, der kunne have indvirket paa vor Komædie. Samme Yndest nød Skolekomædien i Begyndelsen af Christian IV's Regering, da, foruden de allerede nævnte, Anders Kjeldsen skrev sin Absalon 1618, og Jørgen Jensen Thyboes Kong Salomos Dom opførtes 1610 i Odense ved den udvalgte Prins Christians (V's) Hylding. Til samme Tid hører formodentlig den anonyme Comoedia Mariæ Magdalænæ⁴⁾. At Adelen delte den kongelige Smag ses af de mange

¹⁾ Ljunggr. 307. 372. 511. 533.

²⁾ Dsk. Digtek. II. 15 ff. 28.

³⁾ Gerv. III. 109.

⁴⁾ Msc. i Gl kgl. Sml. 794, fol.

Dedicationer af Skuespil til Adelige samt af, at saadanne nu opførtes ved Fester ikke blot i den kongelige, men ogsaa i andre fornemme Familier, saaledes Joseph ved Jersins og E. Pontoppidans Tobias (efter Sconæus i Harlem) 1635 ved Flemming Ulfelds Bryllup i Kjøbenhavn, endnu i Kongens Nærværelse¹). Dette er imidlertid det sidste af de gamle danske Skoleskuespil, og allerede en Del tidligere se vi Tegn paa, at Stemningen overfor dem begyndte at forandre sig, navnlig blandt de Fornemme og Lærde. 1590 ved Jacob VI's Besøg spilledes latinsk og dansk Komædie ved selve Hoffet, vistnok for sidste Gang, thi 1596 ved Christian IV's Kroning blev det opgivet²), som det synes paa Grund af Universitetets Ulyst, og i Stedet forskreves

¹) Det er vel værd at lægge Mærke til, hvorledes det stadig er de samme gammeltestamentlige Emner, der gaa igjen i Skolekomædien hos os saa vel som i Sverigs og Tysklands beslægtede Drama. Fremfor alt de af Luther anbefalede: Tobias, mange Gange paa Latin og Tysk, den ældste trykte svenske Komædie 1550 (Ljunggren Sv. dram. 163), anonymt og af Pontoppidan paa Dansk, — og Judith ofte paa Tysk, paa Dansk i den af P. Syv omtalte gamle Bearbejdelse fra første Halvdel af det 16de Aarh., og maaske bearbejdet derefter paa Svensk (Ljunggren 207—8); siden, som vi skulle faa at se, gjenoptager Opitz Emnet som Sangspil i nyere Kunstform, og Mogens Skeel oversætter det paa Dansk. Desuden Abraham (S. Kjær), Joseph (svensk 1601 (Ljunggr. 183), J. Kjeldsen 1630), Davids, Salomos og Absalons Historie (H. Justesen, svensk 1604, A. Kjeldsen 1618, paa Herlufsholm 1697), Susanna (Hegelund 1578, siden Lønborg i nyere Stil 1700), Esther o. fl. En Sammenligning mellem alle disse Stykker og de talrige latinske og tyske af samme Indhold, som til Dels opregnes hos Ljunggren, og som uden Tvivl oftest ere Forbilleder for vore, vilde være af stor Interesse og er Hovedbetingelsen for Forstaaelsen af vor gamle dramatiske Literatur og Bedømmelsen af dens Betydning og Forhold til Reformationsdramet i det øvrige Europa.

²) Rørd. Univ. III. 83, feilagtigt i Overskous Theaterhist. I. 69, cfr. Gervin. III. 106.

Kongens Svogers, Hertug Henrik Julius's omtalte tyske («engelske»?) Komedianter herind.

Saaledes røbe sig paa een Gang flere samvirkende Grunde til Skoleskuespillets Undergang. Jo mere det benyttede Modersmaalet og ved Indblanding af fremmede Elementer blev Folkeforlystelse i Stedet for et Dannelses- og Undervisningsmiddel, desto mere maatte de Lærde tabe Interessen derfor og betragte Opførelsen som under deres Værdighed, og dertil kom den paa denne Tid Overhaand tagende Orthodoxi med dens mørke Livsanskuelse, der betragtede Skuespil som syndigt¹⁾. De Fornemme saa det nu ogsaa fra et andet Synspunkt og fordrede mere Kunst i Udførelsen, der saaledes ganske naturligt blev en Levevei, foreløbig dog, i Overensstemmelse med Oprindelsen fra Skole og Universitet, især dreven af omreisende Studenterbander²⁾. De Studerendes omflakkende Tiggerliv paa denne Tid, Sangopvarningen ved Skolerne o. s. v., dannede en let Overgang, og Trediveaarskrigens Nød og Forvirring bidrog vel sit. Professionen synes Tyskerne at have lært i Slutningen af det 16de Aarhundrede af de engelske Trupper, der endog 1585, før man med Sikkerhed hører noget om dem i Tyskland, fandt Vei til Helsingør³⁾; 1595, altsaa Aaret før den

¹⁾ Brochmand, s. Nye kirkehist. Saml. III. 764.

²⁾ Tidens raa Studenterliv er derfor i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede et yndet Emne for Skuespillet i Tyskland, til Dels endnu i moralsk-didaktisk Hensigt og allegorisk Form. Bekjendtest er Schochs Komödie vom Studentenleben 1618, en Bearbejdelse af et ældre Stykke af Stimmelius, opført 1571 i Bergen (efter Huitfeldts Theaterhist. 19), men som Schlesiens Schwarzbach 1596 forgjæves søgte om Tilladelse til at opføre i Kjøbenhavn. Hos os findes slige Studenterkomedier ikke, men Stimmelius's Studentes synes alt 1589 at være oversat i Sverig, og i Finland efterlignedes de 1647 i Chronanders Surge (Ljunggren 213, 518. Overskou I. 80).

³⁾ For Idee og Virkel. 1870, I. 81, 89. Jacobsen: Om Skuespil, i Hist. Tidsskr. V. Overskou Theaterhist. I. 80.

nævnte Kroningsfest, kom den første tyske Trup til Danmark, og senere andre 1629 og 1633. Med tyske Trupper og tysk Komædie hjalp vi os saa i 100 Aar, efter at vort gamle Skoleskuespil var gaaet af Mode. Dette forsvandt dog ingenlunde pludselig og ganske efter den første Trediedel af det 17de Aarhundrede, da Productionen havde været rigere end nogensinde før. Vel var det sjældent, at nye bleve skrevne, i alt Fald i den oprindelige Stil, men de gamle opførtes dog af og til. At der endnu 1691, midt i Paryktiden, efter 100 Aars Afbrydelse ageredes en dansk Komædie af Skolepersoner til Hove¹⁾, har vel nærmest været som Curiositet; men ude i Provinsbyerne, hvor den nye, tyske og franske Smag sent naaede hen, spillede Skolekomædier endnu indtil og ud over Aarhundredets Slutning. 1706 agerede Skoledisciplene i Aalborg paa god middelalderlig Vis Historien om den rige Mand og Lazarus i selve Kirken²⁾, og det er vel ikke usandsynligt, at den Komædie har været af samme Art, som Eleonora Christine synes selv at have forfattet og ladet opføre af sine Husfolk under Opholdet paa Maribo Kloster 1688 «versibus danicis ad captum plebejorum hominum»³⁾. I Thottske Saml. 742 fol. og Kallske Sml. 400, 4to findes to ikke ganske overensstemmende Afskrifter af et Skuespil, hvorom den udførlige Titel paa første Sted giver detaillerede Oplysninger: En kort Comoedie, som engang udi mange Smucke Folckis Nærværelse bleffv ageret en Aften-Stund sidst om Juulen (Kallske Saml. «om Julen . . . d. 9. Novb. 1697») paa den Aedel-fri Skolested Herlufsholm af Adelige, og andre fornemme Folckis Børn, som da

¹⁾ Overskou I. 118.

²⁾ N. M. P. IV. 429.

³⁾ Birket Smith i Dsk. Sml. V. 217.

frequenterede Skolen. Historien er om de tvende Kong Davids Sønner, Adonia og Salomon, som drages om Kronen og Kongeriget. Paa Vers stillet og en Deel i Værck stillet af J. O. F., da Kollega paa Skolen¹). Det er en ægte Skolekomedie, skreven af en Lærer til Opførelse af Eleverne. Den simple bibelske Handling følger nøie 1 Kong. Bog 1 Cap. ligesom H. Justesons Salomos Hylding, der behandler ganske samme Emne, men den er ikke paavirket af Justeson saa lidt som af A. Kjeldsens i Emne beslægtede Absalon. Den begynder i gammel Stil med Prolog og rimet Summarie og ender med en «Tacke-Tale» i Alexandrinere, medens Dialogen er i lettere Vers. Formen er endnu gammeldags naiv, om end ikke saa fuld af uvedkommende Indskud og Moral som tidligere, og franske Ord forekomme i Mængde, Salomo tiltaler Adonja med Mon frère o. s. v.; men af nyere Kunststil og tysk Indvirkning er ikke Spor. Overgangen til den nye Retning spores almindeligvis lettest i den Rolle, Narren spiller: medens han i de ældre Komedier nærmest er en Art moralsk og sententios Chorus, ville vi i de seneste se, hvorledes hans uvedkommende Løier næsten kvæle den bibelske Handling. I det herlufsholmske Stykke, hvor han fører det franske Navn «Courtisanen», er hans Del i Handlingen vel endnu ikke stærkt fremtrædende, han nøies med raisonnerende Parentheser, men han har allerede en udpræget, individuel komisk Character som Snyltegjæst og tillader sig en temmelig nærgaaende Kritik og Spot over de

---

¹) Hvem denne Dramatiker har været, har jeg ikke kunnet opspore. Hr. cand. polit. Wad, som er særlig hjemme i Herlufsholms Historie, har meddelt mig, at Stiftelsens Regnskaber mangle for Aarene 1691—97, og at der i de følgende Aar ikke findes nogen Lærer, hvis Navn passer med disse Forbogstaver.

i tidligere Tid saa ukrænkelige bibelske Personer, over Davids Alderdomssvagthed, Uafholdenhed og Forhold til Bathseba o. s. v. Han har ogsaa sin særlige komiske Prolog, til Dels i Prosa, men er ikke meget morsom.

Efterretningerne flyde dog meget sparsomt indtil Aar 1700, men derefter træffe vi paa een Gang flere forskjellige Steder en Efterflor, der næppe kan tænkes opstaaet ganske isoleret. Af Rectoren i Grenaa, Jens Christensen Lønborg, † 1701, haves Tvende bibelske Historier om Susanna og den forlorne Søn, udi en lystig Samtale riim-viis befattede og som Comoedier anrettede, 1724. De ere imidlertid udkomne allerede 1700 og formentlig forfattede en Del tidligere¹⁾. Det er atter en Skolemand, der optager de for over 50 Aar siden forladte bibelske Emner; Susanna er behandlet næsten af enhver af de gamle Dramatikere fra Frischlin og hans Forgængere til Sixtus Birch, Hegelund og Hertug Henrik Julius; den forlorne Søn var et næsten ligesaa hyppigt Emne i Tyskland midt i det 16de Aarhundrede²⁾. Men Lønborg adskiller sig væsentlig fra disse tidligere Forfattere, især Hegelund, hvem det falder naturligst at sammenligne ham med. I Stedet for de gamle uregelmæssige Vers, den naive dramatiske Bygning med latinsk Sceneangivelse og Summarier paa Vers og Prosa til bedre Forstaaelse af Handlingens Gang, finde vi nu større teknisk Færdighed og Regelmæssighed, Dialog i stive Alexandrinere, indskudte Arier i de nyere kunstige Versemaal, endog dobbeltrimede, Sonetter, lettere versificerede, moraliserende Chor dels mellem Acterne, dels efter antikt Mønster deltagende i Handlingen som Repræsentant for Folket. Den gamle plumpe Naivetet er imidlertid langt

¹⁾ N. M. P. III. 528.

²⁾ Gervin. III. 96.

at foretrække for denne tvungne formelle Correcthed, der hvert Øieblik strider med det platte Indhold, hvor Sæder og Sprog fra Holbergs Komedier overføres paa gammeltestamentlige Emner. For os er det, som om de 100 Aar mellem Hegelund og Lønborg havde fjernet os mere fra disse Emner end de 16—1700, der ligge mellem deres egen Tid og den gammeldags jævne og troskyldige Hegelund. Vi føle os paa aldeles moderne Bund, naar vi i Susannas Historie høre Lønborg tale om Nisser og Grevinder, og Personerne titulere hverandre Monsieur. Noget af det Værdifuldeste er vel den Mængde Ordsprog og folkelige Mundheld, hvori Choret udtaler sig. Medens i de gamle Skolekomedier en temmelig ordret Bibelomskrivning er Hovedsagen, og verdslige eller komiske Scener fra Samtidens Liv kun leilighedsvis indskydes, træder den bibelske Handling hos Lønborg, især i den forlorne Son, overensstemmende med den moderne Aand og Behandling, aldeles tilbage for Scener med Kromanden, Dobleren, Bedrageren, Spilleren, Skøgen, endog med aldeles allegoriske Personer som Dyden og Vellysten, saa at det egentlig mere er et moralsk end et religiøst Skuespil. Emnet, et af de faa nytestamentlige, som Skolekomedien optog, er ofte behandlet af tyske Dramatikere i 17de Aarhundrede, af hvilke vel den bekendteste er Gnaphæus's Acolastus s. De filio prodigo 1536, efter hvem det er bearbejdet i den svenske Præst Brasks Förlorade son 1645¹⁾. Begge have umiskjendelige Ligheder med Lønborg; hos Gnaphæus forekomme Fortrolige, næsten i den senere fransk-klassiske Stil, Narre, Skøger og Snyltegjæster, medens Brask stærkere individualiserer Danse- og Fægtemestere, Kro- og Bordelværter, Rovere og Spillere, i hvis Klør den fortabte

---

¹⁾ Ljunggren 473 ff.

Søn falder. Har imidlertid end Lønborg kjendt disse For-
gængere, formodentlig nærmest Gnaphæus, og er han efter
Emnet at betragte som et Seens kud af Skolekomedien, saa
hører han efter Aand og poetisk Form mere den nyere
Kunstdigtning til, i saa Hensende aldeles selvstændig og,
hvad der er det Mærkeligste, i Sprog og Stil en fuldkommen
Elev af den 2den schlesiske Skole, den eneste i det danske
Drama. Schlesiernes Forsøg paa at omsætte Skole- og
Folkekomedien i Kunstdrama skal jeg siden komme nær-
mere ind paa; deres rigere Emnekreds og mere reflecterede
Behandling har Lønborg ikke formaaet at tilegne sig, men
deres søgte Vendinger, deres Svulst og Billedpragt gjenfindes
hos ham. Saaledes allerede i Dramernes udførligere Titler:
«Susannæ Van-Æris og Æris Afmalning, saasom et Contrafey
paa Ære-Skænderis Skændsel og de Uskyldigis Hæder», og
«Den forlorne Søns Forværring og Forbedring, befattede
saasom i en Skue-Plads og Kjende-Speyl paa den unge
Verdens Rasenhed, falske Venners Fortrædelighed og fromme
Forældris Godhjertethed». Vi høre om «Cupidos Elske-Piil»,
Susannas «Marmor-Huud», «Blomster-Mund» og «Øines
Straale-Glar»,

Den Alabaster Hals beskæmmer Mælk og Snee,

Den Perle-blanke Haand er yndelig at see.

Sol og Skyer spille samme Rolle som i et andet bekjendt
Forsøg paa dansk Efterligning af den 2den schlesiske Skoles
Maneer, Povel Pedersens Epos Don Pedro af Granada:

Min Glæde-Sol stod nys i mange Fryde-Strimer.

. . . . .

See hvor min Øyen-Sky med Græde-Strømme regner.

. . . . .

Nu straaler Solen op og voris Glæde dagis,

Den mørke Sørge-Sky maa slet tilside dragis,

En sølf-poleret Dag vist kommer efter Nat.

Af et naivere og mindre kunstmæssigt Præg ere to senere Aflæggere af Skolekomedien hos os, saa sene, at vi her træffe det gamle bibelske Skuespil samtidig med og opført ved Siden af den franske Klassicismes Mesterværker, efter at have overlevet den tyske Kunstdigtningens enevældige Periode. I et Manuscr. i Thottske Saml. 469, 8vo findes Esthers Comoedia, udsat paa danske Riim og agerred paa Nackskou Raadstue af Nackskovienser Fastelavns Søndag d. 27. Febr. Anno 1724, som deres første Prøve udi Comiske Sager, med yderst naive Sceneinstructioner og fuldstændig Fortegnelse over de spillende Nackskovienser. Derefter Nach-Spil Om det tvungne Giftermaal af Moliere, en dansk Oversættelse af *Le mariage forcé*, og endelig Comoedie om Jael og Sissera, afskreven med samme Haand og formodentlig spillet samme Steds. Begge disse gammeltestamentlige Stykker, af hvilke navnlig det førstes Emne er ganske almindelig forekommende, kunde gjerne være Oversættelser, og Tilføielsen ved Esther «udsat paa danske Riim» kunde tyde derpaa, men hverken Forfatter, Oversætter eller Affattelsestid antydes; dog paaviser Birket Smith¹⁾, at Esther allerede er spillet i Nykjøbing 1712, og mener, at det endnu er ældre. De hyppig indblandede franske Ord og hele Formen forbyde dog at sætte dem, i alt Fald i deres danske Skikkelse, langt op i det 17de Aarhundrede²⁾. Stykkerne have

¹⁾ Dsk. Sml. 2 R. III. 285.

²⁾ R. Genée i en Afhandling «Hanswurst und seine Verwandtschaft» i *Deutsche Rundschau*, Juni 1869 omtaler en «Comoedia von der Königin Esther und hoffertigen Haman», som jeg efter hans spredte Antydninger af Indholdet (p. 448—49) anser for Originalen til det danske Stykke om Esther. Der omtales saaledes, at Narren gjør Bøddeltjeneste, hvilket ogsaa er Tilfældet i den danske Esther, o. s. v.; men om Stykket er bearbejdet eller blot oversat, kan ikke afgjøres. Det tyske Stykke findes i en Samling «Eng-

endnu i den gamle Stil Prolog, Epilog og rimede Summarier, men i Esther vexe Alexandrinere med lettere Vers og indskudte Arier; Jael derimod er nærmest et Sangspil med Recitativ i firfødde Jamber, medens Sangarierne ofte tilstræbe gammeltestamentlig Psalmetone. Begge Stykker ere nær beslægtede, idet samme Vendinger, Vittigheder o. s. v. ofte gjenfindes. Esther er fuld af komiske Mellemscener med Almuespersoner, næsten uden Forbindelse med Handlingen, og Hovedrollen spiller her Turbinotz «et kaarszvilligt Raad» (kurzweiliger Rath o: Lystigmager), der baade optræder som Nar og som en Art moralsk Chorus, tyranniseres af sin Kone, men tilsidst kuer hende, og hvis Lystighed er meget lidt morsom, men paa sine Steder utrolig plump og raa. Et Par Gange gjenkjende vi hans Skjemt andet Steds fra, f. Ex. i Recepten mod onde Koner:

Hassel-Most og Knippel-Suppe,

Tørne-Saft og Prygle-Bær o. s. v.,

som oftere findes i ældre burlesk folkelig Komik og lige ned til vore Dages Mester Jakel. De to «Medicin-Doctores» Nemo og Nullus i Nullibi, hvem Curen skyldes, minde om Bordings «Forhaabnings- og Forhalings-Griller»:

Hen til mit Kammer lod jeg staa,

Fandt Nemo-Mand tilrede,

---

lische Comoedien und Tragoedien. 1620, Oversættelser eller Efterligninger af de raa Stykker, hvormed de reisende engelske Trupper før Shakespeares Tid havde forlystet det tyske Publikum og indført en ny Smag. Af samme Samling omtales ogsaa en Komedie om den fortabte Søn, hvori optræde Allegorier som Fortvivlelsen og Haabet, og som gjerne kunde være beslægtet med Lønborgs Behandling af samme Emne. Det vilde altsaa have stor Interesse at sammenligne disse «Englische Comoedien» med visse Dele af vor ældre dramatiske Literatur; men de findes desværre ikke paa noget offentligt Bibliothek i de nordiske Riger, hvorimod Samlingens 2den Del, indeholdende rent verdslige Stykker under Titeln «Liebeskampf» 1630, findes paa vort kgl. Bibliothek.

Min Kjelder-svend mig paste paa,
 Ved Navn han Nullus hedde.
 Et Fad med Nihil fik jeg først
 Og saa forlorne Rætter . . . .

Samme dengang aabenbart populære latinske Vittighed forekommer i Indledningsdigtet til Søren Povelsen Gullænders Prosodi

. . . . . Den Mand,
 Der alle vel befalde kand,
 Hør vel til: Nemo heder hand,
 Og Nusqvam er hans Fødeland.

I Jael har Firlefax, «een lystig Harlequin», ganske samme Rolle som Turbinotz; han er her Soldat, og de cananæiske Soldaters Eventyr, Hvervinger, Plyndring og Mishandlinger af jødiske Bønder danne Hoyedindholdet, for hvilket den bibelske Handling er et rent Vehikel. Stykket minder stærkt om de folkelige, moralsk komiske Gavtyve- og Soldaterromaner i Tyskland under og efter Trediveaarskrigens Trængsler, Grimmelshausens med hans Efterligneres, og de efter dem dannede Dramer, hvor ogsaa de af Birket Smith l. c. omtalte komiske Djævlescener passe godt ind. Dog tør vi neppe bestemt erklære Stykkerne for Oversættelser paa Grund af denne Lighed, de i begge jævnlig forekommende tyske Ord og Navne, f. Ex. paa Narrene, paa feige og pralende Soldater: Frygthan, Schrechan, eller den megen Exercits med tysk Commando (der i en Scene af Esther næsten ligner Exercits- og Pryglescenerne i Erasmus Montanus). Alt dette forekom i Datidens danske Sprog og beviser muligvis kun, at Stykkernes Affattelse maa sættes efter Indførelsen af tysk Kommando ved Hæren, og at de som næsten al Tidens danske Literatur ere paavirkede af den tyske. —

Huitfeldt¹⁾ kjender og uddrager til Dels et haandskrevet dansk eller norsk Stykke af Apostelhistorien, Vincula Petri, opført i Christianssands Skole efter 1685, hvis Soldater-scener, til Dels paa gebrokkent Tysk, minde om de oven anførte.

Det sidste originale danske Forsøg paa at digte i det gamle kirkelige Skuespils Aand, oven i Kjøbet over et af de siden Reformationen sjældnere, nyttestamentlige Emner, blev gjort af en af det 18de Aarhundredes slette Leiligheds-poeter, Jacob Knudsen Schandrup. I hans «Curieuse poetiske Skrifter», udgivne 1728, men forfattede 10—20 Aar tidligere, findes en Hellig Tre-Kongers Comoedie, som dog neppe nogensinde er opført. Christi Fødsel, de Vises Tilbedelse og det bethlehemitiske Barnemord var et yndet Stof for Mysterierne og behandledes ogsaa senere saavel i Udlandet som i Sverig og Finland²⁾, i Olfsons Tragoedia om the tree wiisa män 1635 og Kolmodins Genesis ætherea 1659, hvilke Stykker naturligvis i Personliste og Situationer have meget tilfælles med Schandrup, uden dog directe at have paavirket ham. Senere bevaredes Traditionen af Almuen ved Gadeoptog med Sang og Ombæring af Fødselsstjernen ved Nytaar og Helligtrekonger, som vel paa sine Steder i afsides Provinsbyer kunne have holdt sig lige til vore Dage, rigtignok trukne ned i Smudset ved at benyttes af fattige Børn som Paaskud for Tiggeri. Og som den gamle fromme Skik ender ogsaa det gamle religiøse Drama hos Schandrup i den Plathed og den elendige Udførelse, som betegner Dramet lige før Holberg. Det er en Slags Sangspil, hvor det bibelske Emne, i hvilket kun den gam-

---

¹⁾ Chronia Theaterhist. 29 ff.

²⁾ Ljunggren 101, 463, 466, 542.

meldags, naive Tro kunde blæse dramatisk Liv, er behandlet i franske Visemelodier, kunstige, dobbeltrime Alexandrinere og moderne Aand. Alligevel er der en Del af det gamle tilbage: Schandrup begynder med en rimet Summarie, der rigtignok nu fører Titel af Præludium; Scenen skifter uafslædig med samme Naivetet som i Skolekomedien, og «Comicus» optræder og beretter, hvad der maa tænkes foregaaet mellem Scenskifterne. Som sædvanlig i de sene Efterligninger af Bibeldramet lægges Vægten langt mindre paa den simple bibelske Handling end paa temmelig uvedkommende, plumpe Scener af Hverdagslivet og komiske Personer: den stammende Tjener Sanseløs, den fordrukne Vært Immerfuld i Jerusalem, hvis trivielle Værtshuspassiar meget smagfuldt gaar paa Melodien «Far, Verden, Farvel», Herodes's raa, blodtørstige Soldater, der nærmest minde om tilsvarende Figurer saa vel i Esther og Jael som i de omtalte svenske Stykker, hvor dog Hovedpersonerne, Herodes, Joseph og Maria, udmales langt omhyggeligere og mere individuelt. Man maa dog anerkjende, at Schandrup her holder sig fri for den plumpe Gemenhed, som betegner hans to andre Stykker: «Romansk Masquerade», en dramatiseret Fortælling paa Vers om et fordærvet Fruentimmer, og «Kaaber-Comoedie», en ligeledes versificeret Behandling af det poetiske Emne: ulovlig Brændevinsbrænding og vilkaarlig Øvrighed. — Bibelsk allegorisk Skuespil og Opera med komiske Scener og i Opførelsen ganske mindende om de gamle Mysterier forekommer iøvrigt endnu i tyske omreisende Truppers og Marionetspilleres Repertoire i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, ogsaa hos os.

Vi have nu fulgt den bibelske Komædie ned til dens sene Uddøen i vort Fædreland. Farcen med sit rent verdslige og komiske Indhold, der i Tyskland som «Fastnachts-

spiel» holdt sig ved Siden af Bibelkomedien efter Reformationen, og senere fortrinsvis omsatte sig i rent folkeligt Skuespil, havde ikke noget langt Liv hos os. Den er kun repræsenteret af Chr. Hansens *Utro Hustru* og H. Justesøns *Karrig Niding*. I Sverig findes foruden den middelalderlige «Dialog mellem Jul og Faste» slige Faste-lavnsspil, til Dels i Emne beslægtede med Boccaccio og de italienske Noveller, oftere i sidste Halvdel af det 17de Aarhundrede²⁾; men hos os taalte lige fra Begyndelsen af det 17de Aarh. den strenge Orthodoxy kun det religiøse og «nyttige» Skuespil, hvori saa det farceagtige Element, som vi have set, og fremdeles ville faa at se, maatte søge sig en tolereret Plads uden at turde optræde selvstændigt, og den egentlige komiske Digtning møde vi først igjen hos Holberg.

Den tredje Art af Middelalderens Skuespil derimod, den allegorisk moralske, stemte meget vel med Tidens prosaiske Nytteprincip og faldt nu ofte næsten sammen med Bibeldramet, der efter Reformationen som Skolekomedie havde opgivet de nytestamentlige Emner og blev mere og mere moraliserende, medens paa den anden Side Allegorien ved denne Tid antog et stærkere religiøst Præg, og ofte søgte sit Stof i Lærebogen i Stedet for som tidligere i den verdslige Moral. Man allegoriserede nu med Forkjærlighed Emner som Gjenløsningen ved Troen og gav ikke blot ethiske, men ogsaa dogmatiske Begreber et spøgelseagtigt Liv paa Scenen. Belæring var det eneste Maal for Reformations-tidens Theater: den lærde, latinske Komedie supplerede Grammatiken, den læge Catechismen, som Hier. Justesøn udtaler det i Prologen til Salomos Hylding: Komedierne ere

« . . . liffactige speyl

Huor i wduises dyd oc feyl».

¹⁾ Ljunggren Sv. dramat 133, 271 ff.

Alligevel have vi i selve Reformationsaarhundredet, vor gamle Komadies Blomstringstid, ikke mange egentlige Moraliteter, idet Bibeldramet som tidligere omtalt beherskede hele Productionen. Psalmedigteren H. Christensen Sthens Kortvending¹⁾ c. 1570, P. Thøgersens tidligere nævnte *De mundo et paupere* 1607, og en Oversættelse af Macropeidius's latinske *Hecastus*²⁾ fra omtrent samme Tid, er alt, hvad vor Literatur i denne Retning har at opvise, og deraf nærme sig i alt Fald de to første og originalere mere til den halv farceagtig satiriske, halv moraliserende, men ikke egentlig allegoriske Afart, som opførtes i Middelalderen i Frankrig under Navnet «Sotie». Lige ved den Tid, da Skolekomedien ophører her, i Slutningen af det 17de Aarhundredes første Trediedel, finde vi endnu et Par Stykker af denne Art opførte ved Hoffester i gammel Stil og under aaben Himmel, men nu, som det synes, paa Tysk. 1618 ved Biskop Sigismund af Osnabrücks Besøg hos Christian IV spilledes paa Slotspladsen Mathematikeren Nicolaus Helvaderus's *Tragoedia paa Riim, Germanice*, om 10 grummelige Tyranner og blodhundiske Regentere, som have forfulgt Guds Kirke, ledsaget af Fyrværkeri³⁾. Om dette Skuespil synes imidlertid ingen andre Oplysninger

¹⁾ Aftrykt i Dsk. Sml. I.

²⁾ Birket-Smith i Dsk. Sml. 2 R. III. 292. — *Hecastus* eller, som det i den maaske ældste, engelske Form er oversat, *Every man*, er en allegorisk Fremstilling af det letsindige og verdslig sindede Menneskes Dødsangst og sluttelige Frelse gennem Omvendelse, hvori det altsaa er Meningen, at «Hvermand» skulde se sig i Speil. Emnet er af tysk eller engelsk Oprindelse, meget yndet og behandlet i alle germaniske Lande, f. Ex. af Hans Sachs og af Dalius i Sverig 1681. En Oversigt over *Hecastus*-Literaturen giver Ljunggren, Sv. dram. 503 ff., cfr. Gervinus III. 99 og Hase *das geistliche Schauspiel* 1858, p. 44.

³⁾ Overskou I. 75.

bevarede end Worms Note i hans Lexikon over lærde Mænd, saa det er umuligt at bestemme, om det hører her hen; Titlen tyder paa kirkehistorisk Indhold, saa at det vel nærmest har sluttet sig til de saakaldte Mirakler, oprindelig Fremstillinger af Helgenes Liv, der imidlertid ogsaa udvidede sig til at omfatte f. Ex. hele Apostelhistorien, især efter Reformationen, da Helgendyrkelsen betragtedes som Afguder¹⁾. At det i alt Fald har været et Stykke i den gamle Smag er sikkert, ogsaa paa Grund af Tiden. En Moralitet i Ordets egentligste Betydning opførtes derimod ved den Fest, der, som vi senere skulle se, ellers i dramatisk Henseende ved Laurembergs moderne Skuespil danner et Vendepunkt hos os, den udvalgte Prins Christians og Magdalene Sibylles Bryllup 1634. *Tragoedia von den Tugenden und Lastern*²⁾ fremstiller en Krig mellem de personificerede Dyder og Laster, de førstes Seir ved Englen Raphaels Hjælp, Lasternes Nedstyrtelse til Helvede, der paa middelalderlig Vis forestilles som et gabende Dragesvælg, og Opbrændelsen af deres faste Slot, Trachenburg, hvilken giver Anledning til et stort Slutningsfyrværkeri. Det Hele foregik atter her i fri Luft, paa Slotspladsen, og Hanswurst og de komiske Figurer mangle ikke. Naar bl. a. Birket Smith³⁾ tillægger Lauremberg denne «Tragedie», da er der vist intet andet, der taler derfor, end at han er Forfatter til de øvrige Festskauespil ved samme Leilighed, som imidlertid ere i en helt anden, nyere Stil. De plattyske komiske Intermezzoer, som findes baade i «Tragedien» og i Laurembergs Stykker, vare almindelige i Tidens tyske Drama, og i den omhyggelige Fortegnelse over hans Skrifter hos Lappen-

¹⁾ Ljunggren Sv. dram. 481.

²⁾ Refereret af Overskou I. 95 ff.

³⁾ Dsk. Saml. 2 R. III. 229.

berg¹⁾ nævnes den ikke. Udførlige Beretninger om den epochegjørende Fest findes paa Tysk af den københavnske Boghandler Jørgen Holst: *Triumphus nuptialis danicus* 1635, oversat paa Dansk af ham selv som *Regiæ nuptiæ* eller *Kort Beskriffuelse etc.*, 1637, og i (C. Cassius's) *Relation von dem hochfürstlichen Beylager etc.*, Hamb. 1635²⁾. Ingen af dem nævner imidlertid Tragediens Forfatter, eller paa hvad Sprog den er opført, og man kunde gjerne anse det for muligt, at den var spillet paa Dansk og kun anført paa Tysk, fordi de oprindelige Beretninger om Festen ere paa dette Sprog, især da det var den eneste af alle Forestillingerne, til hvilken Folket havde Adgang, idet den gaves paa Slotspladsen, de andre derimod inde i Riddersalen. Men paa Grund af Hoffets og de mange indbudne Fremmedes Nærværelse har det tyske Sprog dog mest Sandsynlighed for sig; deri vare ogsaa de øvrige Feststykker skrevne, og det er formodentlig J. Holsts egen danske Oversættelse, vi finde som Bilag til hans *Regiæ nuptiæ: Tragoedia om Dyder oc Laster*, som udi hans Printzelige Naadis Bryllupsfest, Anno 1634 den 10. Octobris hos det stoere Fyerverck bleff

¹⁾ Scherzged. v. Joh. Lauremberg, 1861.

²⁾ Holst angiver at skrive *•mehren Theils aus eigener Auffmerckung•*, men paa Begyndelsen og Slutningen nær stemmer han ordret med Cassius, og at denne er Originalen, fremgaar af Holsts egen Fortale til *Regiæ nuptiæ*. Uddrag af en af dem er igjen: *En kaart Beskriffuelse, huad sig tildraget haffuer paa Stormectigste oc høybaarne Førstis oc Herris, Herr Christian V's... Bilager. Kbh. s. a.* Imidlertid har Holst udførligere Bilag end Cassius, og aftrykker Programmerne for de fire Dages Ringriden af Hoffet i pragtfulde Carnevalsoptog, de i Stykkerne afsungne Sange, begge Laurembergs Komedier og den ovennævnte Tragedie in extenso. Den sidste findes ogsaa tilføiet Cassius's Beretning, og fra en af dem har Overskou refereret den.

agerit¹⁾. Men selv naar denne danske Form af Tragedien kun er en, i alt Fald ganske samtidig, Oversættelse, taber den derfor ikke al Interesse. De allegoriske Personers latinske Navne ere oversatte: «Greffue Tyrannus (Tyrannij)», «Frøicken Invidia (Affvind)», «Hertugen af Avaritia (Gjerrighed)» o. s. v. Derimod hedde de komiske Personer «Grot-sprecker» (i den tyske Redaktion «Junker Thraso») og «Hans Bratwurst», Navne som tilligemed Figurerne fra det tyske vare gaaede lige over i Tidens danske Drama. Den sidste, der i den tyske Redaktion taler Plattysk, udtrykker sig i den danske paa meget karakteristisk Jydsk, der ganske svarer til Figurens hele Bondesvedenhed.

Synes saaledes den allegoriske Komedie hos os at være bleven fortsat paa Tysk ned i det 17de Aarhundrede, saa dukker den dog igjen frem paa Dansk først i det 18de, samtidig med de sidste Spor af Bibelkomedien, og mærkelig nok paa samme Sted, nemlig i Nakskov, der synes med en vis Seighed at have holdt fast ved den gamle dramatiske Smag, efter at den andet Steds var opgiven. Vi have nemlig baade som Manuscript i Thottske Saml. 1521, 4to, og trykt Den faldne og igjen opreiste Salvande, forestillet i en Comoedie af 5 Acter, for nogle Aar siden ageret i Nachschou i Lolland, og nu til Trykken befordret af J. P. Hald. Kbh. 1747. Stykket nævnes af J. H. Schlegel i Nachr. v. dem Zustande des dänischen Theaters gegen Ende des 16. Jahrh.²⁾, samt i Rhodes Saml. til Laaland-Falsters Hist. 1776, I. 192, hvor det tilskrives P. Rogert, Hører og Capellan i Nakskov

¹⁾ Et hermed ordret stemmende Exemplar af Tragedien paa Dansk findes i Hjelmstjernes Saml. 2354, 4to, men er vel altsaa snarere et Aftryk efter J. Holst end aftrykt hos ham.

²⁾ I Overs. af Slanges Chr. IV's Hist. I. 225, cfr. N. M. P. IV. 537.

1728—35, † 1749 som Præst i Ullerslev. Det tilføies, at det flere Gange er opført af Skoledisciplene paa Raadhuset i Nakskov, men at nogle dog dadlede det som uværdigt til offentlig Opførelse, — ganske vist med fuld Ret. Det er en dramatiseret religiøs Allegori, hvor Syndens og Frelsens Historie i en Menneskesjæl fremstilles under Billede af en fyrstelig Brud, Salvande, Sjælen, trolovet med Prins Philandro, Christus, Søn af Kejser Pantocrator, Gud. Hun skal undergaa en Prøvelse ved Dronning Mundianes (Verdens) Hof, og fristes der med al Slags verdslig Herlighed paa Anstiftelse af Scotarches (Djævelen). Efter at hendes Broder Carneades (Kjød og Blod) har ladet sig lokke af Hoffrøkenerne Volupe og Honore, bukker ogsaa Salvande under, vildledet af sin anden Broder, Rationares (Fornuften), trods meget tydelige Advarsler af sin Brudgoms Tjenere Clemantes (Guds Naade) og Bibliander (Bibelen). Som sidste Middel vise de hende Mundiane i sin sande hæslige Skikkelse, og al den Uskik med Rangsyge, Bestikkelse, Mened, Mord o. s. v., der drives ved hendes Hof (det eneste lille Parti, der har nogen Interesse ved Tidsillusioner). Nu overgiver Salvande sig ganske til deres Ledelse og tilskriver sin Brudgom bønne Breve, der betegne Angerens og Omvendelsens forskjellige Stadier. Hun trues af Justinus (Guds Retfærdighed) og fristes ved Scotarches's Rænker, men bestaar seirrig efter at have gjort Carneades til Slave og reduceret Rationares til «en føye Tjener under Biblianders Direction». Sluttelig tages hun til Naade og hentes hjem af Philandro, medens Carneades indesluttet i et trangt Fængsel (Graven), hvorfra der dog forjættes ham Udfrielse. Det er, som man ser, hele det orthodoxe dogmatiske System omsat i den aandløseste Allegori og den mest keitede dramatiske Behandling, fuld af Monologer o. s. v., fem Acter igjennem, og endnu

værre bliver det ved de aabenbare Spor af Indflydelse fra det fransk-klassiske Drama i hele Anlægget, de alexandrinske Vers, Lærebogsstoffets ubehændige Indklædning i en Kjærlighedsintrige; en skrigende Modsætning mellem halvt moderne Form og forældet Indhold. I Prosodialogen er indstrøet versificerede Partier og Arier med Noder; triviell Prædiketone afvexler med pedantisk Hofsprøge vrimglende af fremmede, især franske Ord; Hofceremoniel, Optog, Ordener og Emblemer spille en stor Rolle. Udgiveren Hald¹⁾ siger i sin Fortale, at han har foretaget sig at oplægge en Del danske Komedier, dels for dermed at hjælpe den fornyede danske Skueplads, dels for dem, der elske Skrifter, «hvor Lasterne paa en behagelig og lystig Maade forestilles». Dertil regner han Salvande, «der vel for sin delikate Materies Skyld noget alvorlig er tracteret», men dog har mange ingenieuse Indfald og overalt en høi og flydende Stil. Os maa det navnlig overraske, at dette latterlige Miskmask har kunnet skrives og, om end ikke uden Indsigelse, opføres paa en Tid, da Holberg allerede var i fuld Virksomhed, og vi se saaledes her som ved hin nogle Aar tidligere Forestilling af Esthers Komædie og Molière i Nakskov, at Begyndelsen til det moderne Drama gaar jævnsides med et Skuespil, der baade efter sit Indhold og den Maade, hvorpaa det er opført, staar som den sidste Repræsentant for Skolekomædien. Stykket staar i nær indre Forbindelse med den dunkle, forskruede og allegoriske Prædikemaade, som efter Midten af det 17de Aarh. trængte ind fra England²⁾, beslægtet med Efterrennaisancens og den 2den schlesiske Skoles Affec-

¹⁾ Efter Rahbeks Opgivelse (Holb. som Lystspildigter I. 221) først Skuespiller, siden Provst i Jylland; i Wibergs Præstehistorie findes imidlertid ingen jydsk Præst af dette Navn ved den Tid.

²⁾ N. M. P. III. 115, 117, 137.

tation. Gjennem Andagtsskrifter i denne Stil eller endog i Form af allegoriske Romaner som Maren Jersins (Biskop Jersins Datter, gift med Sværmeren Niels Svendsen Chronich) Sjælens Skat, oversat fra Spansk gennem Hollandsk 1653, var Overgangen let til det allegorisk religiøse Drama, og vi have tillige her en Antydning af, hvorledes hele denne søgte og forskruede Maneer bredte sig hos os ogsaa udenfor Poesien, og hvorledes Retninger som Gongorismen og Euphuismen paa enkelte Punkter naaede os fra deres oprindelige Hjem, uden at passere Tyskland. Herfra kom dog som tidligere paavist, Hovedpaavirkningen, ogsaa dramatisk, og man vil let se, hvor nær Salvalde staar Lystspil som Richters med den tiltalende Titel Arge Grundsuppe der Welt (1670)¹⁾, hvor Christus hjemfører Ecclesia som Brud, eller Knorr v. Rosenroths omtrent samtidige om Nasima (Sjælen), der elskes af Kong Dahar (Verdsligheden), men formæles med Mamsuh (Christus), efter at Usurpatoren Dahar er dræbt af Adibe (Lidenskaben).

Saaledes forplantede de gamle Moraliteter sig ligesom Mysterierne ned til Efterrenaissancen paa Grund af dennes stærke Forkjærlighed for didaktisk Digtning. De germaniske Folks naive Tro paa, at man kunde forvandle den pedantisk aandløse Videnskabelighed og Theologi til Poesi ved at forklæde den allegorisk, røber sig paa denne Tid ogsaa stærkt i de andre Digtarter, men i Dramet, hvor den traadte umiddelbart frem for Øiet paa Skuepladsen, er den maaske mest afstikkende. Vistnok personificerede allerede Middelalderens Moraliteter «Kjødet» og «Aanden» i deres indbyrdes Strid, ja endog matematiske Figurer som Rundt og Firkantet²⁾, og Calderons spanske Autos sacramentales staa de nævnte

¹⁾ Gerv. III. 412.

²⁾ Paludan Fr. Nationallitt. 36.

religiøse Allegorier saa nær, at man kunde mistænke Tyskerne for at have øst af dem; men den germaniske Grundighed var det forbeholdt at gjøre disse blodløse Abstractioner fuldstændig umulige ved at forme dem efter de nye Kunstfordringer i lange Lystspil paa Prosa og med regelret Kjærlighedsintrige. Et af den tyske Efterrenaisances mange poetiske Selskaber, Pegnitzhyrderne i Nürnberg, der først gjenoptog Dramet efter Trediveaarskrigen, førte næsten Mysteriet og Allegorien tilbage til den middelalderlige Naivetet, endog med Kirken til Skueplads; men dette tilfredsstillede ikke længe. Leilighedsskuespillene, f. Ex. Rists, vrimle af allegoriske Personer: Tyskland, Freden o. s. v. Harsdörfer mente, at man kunde bringe grammatikalske Begreber paa Scenen i allegorisk Form, og i det 17de Aarhundredes Slutning naa vi til dramatiske Vrægebilleder som de oven nævnte eller Stielers Willmut¹⁾ 1680, der dramatiserer hele det ethiske System: Kong Adelhold (Forstanden) og hans Gemalinde Redewinne (Fornuften) have en Søn, Prins Willmut (Villien), som skal ægte Allguda (det høieste Gode). De slette Raader Fühlhart og Gerwolf (Sanser og Begjær) indtage ham for Prinsesse Scheinguda ved Hjælp af Narren Skaramuz, men Ehrlieb og Wahrmund føre ham atter paa rette Vei. — I Sverig haves meget tidlig en saadan dogmatisk Allegori af Chærberus Om menneskjones fall och upprättelse 1642, og i Finland Carstenius's Himmelska consistorium 1674²⁾.

¹⁾ Gervin. III. 411.

²⁾ Ljunggr. 498, 553, cfr. den af N. M. P. IV. 430 omtalte tyske Marionetkomedie: Der geschaffene, gefallene und wieder aufrichtete Mensch, opført her af v. Quoten e. 1715, hvor ikke blot som hos Chærberus Jehova, Retfærdigheden o. s. v., men Engle, Djævla, Elementerne og Slangen optraadte. Overskou I. 133.

III.

Vi se saaledes Middelalderens religiøse og moralske Drama i Tyskland og hos os omsætte sig først i Skolekomedie, dernæst i det 17de Aarhundredes Aand, og med en mærkelig Seighed holde sig paa Skuepladsen indtil vore Oldefædres Dage, næsten 100 Aar efter at den nye Kunstform var indvandret paa andre Omraader af Poesien. Trods sine Anstrengelser for at lempe sig efter disse nye Former stod det imidlertid som en Anachronisme, pegende tilbage og bestemt til at forsvinde, naar Renaissancens og Klassicitetens Principer for Alvor trængte igjennem ogsaa paa Scenen. Den Forrenaissance, som ogsaa i dramatisk Poesi spores i Reformationstiden med den latinske Skolekomedie, var i denne Retning som overalt forbleven uden Frugt og endt i middelalderlig Forvildelse, under hvilken Dramet imidlertid i ydre Henseende undergik de tidligere omtalte Ændringer, der bleve af stor Betydning for dets Reform i moderne Retning. Fra Skolekomedien gik det over i en temmelig raa Folkekomedie med fremherskende verdslige Emner, Kjærlighedsintrige og ofte Prosodialog i Stedet for den tidligere obligatoriske Versform. Da Formaålet nu kun var at more, anvendtes der mere paa at tilfredsstille Skuelysten, og Skuespillere af Fag overtog Opførelsen. Tredivaarskrigen foranledigede i Tyskland paa Scenen som i hele det aandelige Liv en Standsning, under hvilken en Del af det Gamle gik i Glemme, og efter hvilken de nye Kunstformer begyndte at trænge ind. For Skuespillets Vedkommende fæstede man da især Øiet paa to Ting: Musikdramet, Sangspil og Opera, der nylig havde uddannet sig i Italien og optaget Dans, pragtfulde Optog og Decorationer som væsentlige Elementer, — samt det klassisk gjenfødte

Drama, som siden Renaissanceen havde hjemme i Italien og Frankrig. Den tyske poetiske Renaissances Fader Opitz viste ogsaa her Veien; han oversatte to italienske Sangspil, 1627 Daphne af den første egentlige Librettist Rinuccini, og 1635 Judith efter en ubekjendt italiensk Original, hvor han i Tilegnelsen beklager, at den mangler meget i at svare til Aristoteles's Regler, samt en Tragedie af Sophokles og en af Seneca, der snart kom til at indtage den Plads, Terents havde havt i Reformationstiden, som Dramets ene herskende klassiske Autoritet. Udviklingen gik imidlertid kun langsomt: lige saa lidt som Opitz gjorde noget originalt Forsøg, tænkte han paa at lade noget opføre; Dramet var for ham kun en Form for poetisk Øvelse paa Papiret. Bevægelsen trængte endnu slet ikke ned i Folket, som holdt sig til den gamle Komædie; Skuespillet efter klassisk Mønster maatte nærmest blive de Lærdes Sag og laa længe udyrket; selv i sine Hjemlande havde det jo endnu neppe naaet sin endelige Kunstform. Den Overgangsretning, som i Frankrig midt i det 16de Aarhundrede var begyndt af Jodelle, fortsattes af Garnier, nærmest i Tilslutning til Seneca. Klassiske Emner behandlede i regelmæssigere, sententiøse Vers med rhetorisk Pathos og begyndende Overholdelse af Reglerne, medens dog den fra Middelaldersdramet nedarvede Raahed i Bygningen og Forkjærligheden for Rædselseffect endnu stadig røber sig, ligesom Sange, komiske Mellemspil o. s. v. endnu indlægges. Det er omtrent den samme dramatiske Retning, som noget senere i Tyskland repræsenteres af den 2den schlesiske Skole, og ligesom denne udartede og forvildedes den franske «Tragikomedie» siden aldeles, da med Hardy den spanske og italienske Affectation og Hyrdestilen trængte ind i den. Herimod reagerede nu den klassisk-lærde Smag med Richelieu

og Akademiet, og den franske Klassicisme optræder første Gang fuldt uddannet med Corneilles Cid 1636, men faar ingen Indflydelse i Tyskland før hen imod Aarhundredets Slutning.

Operaen og Balletten med al sin Pragt derimod egnede sig særlig for Hofferne og de Fornemme, og fik langt hurtigere Indpas, til Dels directe fra Italien ved Sangere og Musikere, som forskreves til Fyrsternes Capeller, men da ogsaa ofte i aldeles fremmed Form og fremmed Sprog, uden national Tilegnelse. Dog finde vi henimod og især efter Trediveaarskrigens Slutning ogsaa opførte for Folket Skuespil, der danne en Overgang fra Folkekomedien til den nye Smag ved ligesom Operaen, endnu ganske naivt og uden Stil at blande alle Kunstarter, Sang, Ballet, Optog, Fyrværkeri, optage klassiske og bukoliske Emner o. s. v. Saaledes have vi efter 1640 i Nürnberg Pegnitzernes allegoriske og emblematiske Forestillinger, navnlig af Hyrdelivet, og omtrent samtidig f. Ex. i Hamburg Festskuespil, især foranledigede ved den almindelige Glæde over den westphalske Fred. Hoveddigteren er Rist, og hans bekendteste Stykker, «Das friedewünschende» og «Das friedeauchzende Deutschland»¹⁾, opførtes 1647 og 1653. Formen er Prosa med indblandede Sange, Indholdet Allegori og Satire, til Dels i den af Digtere som Moscherosch og Lauremberg indførte folkelige Aand mod de indtrængende vælske Moder, mod Rists Rival Zesen og hans overdrevne Purisme o. s. v. Allegoriske Figurer, græske Guder, oldtyske Helte optræde mellem komiske Personer og plattyske Bønder; Theatereffect, pragtfulde Tableauer, Fyrværkeri, Musik anvendes efter en stor Maalestok. Det første Stykke af denne Art synes at have været Stapelius's Ireneromachia²⁾,

¹⁾ Udg. af Schletterer, Augsb. 1864.

²⁾ Gervin III. 407, cfr. Oversk. I. 81.

opført 1630 i Hamburg og maaske 1633 her af en reisende Trup, og det indeholdt allerede indskudt Farce i Bondesprog efter den senere Skolekomedies og Hertug Henrik Julius's Exempel. En enkelt tabt «Tragedie» af Rist med klassisk Emne opførtes 1634 i Holsten og 1638 i Stockholm¹⁾; men naar disse spredte og ubetydelige Spor ikke vare, vilde det mod Sædvane være Danmark, der gik i Spidsen med Opførelsen af denne nyere Komædie, rigtignok paa Tysk og ved en til Sorø Akademi indkaldt Tysker, den oftere omtalte Rostocker-Professor Hans Lauremberg, en af Tidens betydeligere Poeter, der rigtignok i sine Satirer kæmpede for Bevarelsen af den gamle, jævne og folkelige Smag, men dog ikke selv kunde holde sig upaavirket af den nye. Denne Mands Ophold her maa vi aabenbart sætte i Forbindelse med det pludselige og tidlige Omslag i Smagen for dramatiske Forlystelser i alt Fald ved Hoffet, som indtraf i Christian IV's senere Aar, samtidig med at Arrebo forberedte den nyere Kunstform i andre Grene af Poesien. Det er foran paavist, hvorledes det hidtil saa yndede Skoleskuespil, næsten midt i dets Blomstring og efter neppe at have givet Tegn paa Afkræftelse, med Pontoppidans Tobias 1635 pludselig ophører for lange Tider og aldrig ret kommer paa Fode igjen. Men just Aaret før træffe vi nu fuldt udviklede dramatiske Forestillinger af den Art, som Renaissance havde bragt i Mode, nemlig 1634 ved den udvalgte Prins Christians Bryllup, altsaa 14 Aar før disse Festskestespil ved den westphalske Fred bleve almindelige i Tyskland. Med hvilken Forbauselse slige Forestillinger da for første Gang bleve set i Danmark, fremgaar af Festberetningerne, der foreligge talrigere og udførligere end vel for nogen

---

¹⁾ Ljunggr. 461.

lignende Høitidelighed i Tyskland fra det nyere Dramas første Barndom¹⁾. Bruden, Magdalena Sibylla, var fra Sachsen, hvor den første regelmæssige tyske Opera, Opitz's Daphne, var bleven opført 1627. Her skulde nu præsteres noget Lignende ved Hjælp af Lauremberg og den nederlandske Hofmaler Karl van Mander. Overskou²⁾ giver Ud- drag af Laurembergs to Sangspil i mythologisk-allegorisk Stil: *Zwo Comoedien, darinnen fürgestellet* 1) *Wie Aquilo, der Regent mitternächtiger Länder, die edle Princessin Orithyjam heimführet.* 2) *Wie die Harpyjen von zweien septentrionalischen Helden verjaget, und König Phineus entlediget wird.* Navnlig det første er et rent Leilighedsstykke, fuldt af smigrende Allusioner til Brudeparret; i begge Stykker afvexler Prosadialog med Sange; mythologiske Guder og Helte optræde i broget Blanding med aldeles moderne komiske Personer, der staa i meget ringe Forbindelse med Handlingen: den allerede i den gamle Komedie uundværlige Nar, den forelskede Pedant Blax, en uudviklet Type for Holbergs Stygotius, og plattysk talende Bønder, hvis temmelig plumpe Repliker undertiden næsten ordret gjenfindes i Laurembergs senere plattyske Satirer. Det høityske Sprog forstod han langt mindre at behandle, og Sangene i Stykket har han til Dels laant fra Opitz o. a.³⁾

Men ikke nok med disse to Festsksespil i den nye tyske Smag: Dagen før Opførelsen af Aquilo, den 7de Oktbr.,

¹⁾ Saaledes i Slanges Chr. IV's Historie II. 781: Festen fortælles at have været saa stor og kostbar, som ingen tilforn udi Danmark havde seet, — i en af den franske Gesandt, Greven af Avaux's Ledsageres, Carolus Ogerius's *Iter danicum* 1656, samt i de forhen nævnte Beretninger af Cassius og J. Holst.

²⁾ Theaterhist. I. 84.

³⁾ Lappenberg Scherzged. v. Lauremb. 1861. p. 172.

havde Brudgommens Broder, den senere Kong Frederik III, ladet opføre den første «Ballet», vi kjende her til Lands, og saaledes brudt Isen for Hofforlystelser i fransk Stil, som dengang endnu vare temmelig nye i deres eget Fædreland, og som Prinsen maaske havde gjort Bekjendtskab med paa sin Reise til Frankrig 1629—30. Ballettens Indhold meddeles af Overskou p. anf. Sted, men saaledes, at man skulde tro, at Karl van Mander, som «arrangerede» den, ogsaa var Programmets Forfatter. Birket-Smith¹⁾ oplyser imidlertid, at det er skrevet af de unge Kongedøtres Lærer, Tyskeren Alexander Kükelsom. Det findes endnu paa det Kgl. Bibl. under Titel: Kurzer Einhalt und Bedeutung des Ballets, so der Hoch-würdigster etc. Fürst und Herr, Herr Friedrich, bey bevorstehendem Printzlichem Beylager nebens andern repräsentiren wirdt. In Kopenh. 1634, og er undertegnet: «I. I. Hoch Fürstl. D. D. Unterthänigsten Dieners Alexandri v. Kükelsom»²⁾. Balletten er af ganske samme

¹⁾ Leonora Christine Grevinde Ulfeldts Hist. XXX og 69.

²⁾ Titelen forstaas vistnok naturligt som om Prinsen blot «tilligemed andre» har danset i Balletten, der altsaa ligesom Festskuespillene skulde være givne af Kongen, og herpaa tyde ogsaa dennes Breve (Overskou I. 83), der ligesaa vel angaa Forberedelserne til Balletten som til Komedieme. De oprindelige Festberetninger tale ikke om, hvem der lod den opføre; men det synes altfor mærkeligt, at hverken de eller Programmet antyde Prinsens personlige Optræden i en Ballet, hvilket Parti han udførte o. s. v., noget, som senere Programmer gjerne for fyrstelige Personers Vedkommende udhæve, og det uagtet det dengang, hvis det havde fundet Sted, hos os maatte være aldeles uhørt, medens dog Kongens naturlige Søn, Christian Ulriks Rolle i Balletten udtrykkelig fremhæves. Naar Overskou I. 99 beraaber sig paa «Kükelsoms Beretning» for, at Prinsen dansede, kan der kun sigtes til de anførte Ord i Programmets Titel, hvilke jeg dog, saaledes som de staa, ogsaa af Hensyn til Frederik III's

Art, som senere bliver almindelig, et mythologisk-allegorisk Potpourri af Scener og Tableauer med indlagte Sonetter, Sange og Dans, uden egentlig Sammenhæng og sluttende med en »grand ballet» fuld af smigrende Allusioner til Fyrsteparrets Navne og Festens Anledning. Overskou har ikke kjendt Programmet selv, men oversætter Cassius's ikke ganske nøiagtige Referat¹⁾, der overspringer Begyndelsen, Gudernes Gjæstebud hos Neptun, men ellers har Hovedoptrinene: Pan og Deianira, Orpheus og Eurydice, Apollo og Muserne, Ulrik Christian som en »fornem cavalier», om hvem Dyder og Laster strides, Atlas o. s. v. Nogen regelmæssig Inddeling i Scener og Optrin, »entrées», efter fransk Monster har Kükelsom endnu ikke. — At i øvrigt ogsaa den gamle dramatiske Smag var repræsenteret ved denne epoche-gjørende Fest, ses af den før omtalte Moralitet om Dyder og Laster.

Helt eller delvis reciterende Festsksespil i den nyere, af Lauremberg indførte Smag, synes ikke senere at være givne ved Hoffet, men derimod bestaa fra nu af alle Galaforestillinger af Opera og Ballet, saaledes som det var blevet moderne i sydligere Lande. Indhold og Stil var imidlertid ganske den samme, som i Skuespillene. Ogsaa vore Konger, lige fra Frederik II, havde holdt Capeller og italienske Musikere²⁾, ogsaa hos os havde Musik og Dans faaet Indpas allerede i den yngre Skolekomedie, som vi have set gaa over i formeligt Sangspil med Hieron. Justeson, ligesom i

---

franske Reise og senere Forkjærlighed for Balletforestillinger, skulde være tilbøielig til at forklare, som om det var ham, der i alt Fald havde foranlediget Ballettens Fremkomst.

¹⁾ Relation etc. 23.

²⁾ Oversk. I. 67, 82, o. fl. St. 1658 kom en italiensk Trup fra Danmark til Dronning Christinas Hof: Ljunggr. 396.

Tyskland med Ayrer. Nu fremtræde imidlertid musikalske og chorographiske Forestillinger som selvstændig dramatisk Kunst, men foreløbig uden bestemt at udskille sig fra hinanden indbyrdes i Opera og Ballet. Ved Ballet forstodes nemlig dengang ikke som nu blot pantomimisk Dans med Musikaccompagnement, men Recitativ og Sange, sjeldnere derimod egentlig Dialog, vare indlagte i Tableauerne, ja ledsagede som oftest hele Handlingen. Om de bleve afsungne under, før eller efter hver Dans, og hvor stor Plads Dansen selv, og Pantomimen i Forhold til den indtog, er mindre klart, men den bekjendte Kieler Professor, Literaturhistorikeren Morhof¹⁾, har sikkert ikke Ret i, at Tidens Ballet ligesom «Maskeraderne» var stumt Spil, og at Sangene kun tilhorte Programmet, der vistnok undertiden blot indeholder Scenegang og Sange, men som oftest tillige en prosaisk «Récit» til Forklaring af Handlingen. Paa dennes dramatiske Enhed lagdes ingen Vægt; den bestod oftest i en Række usammenhængende Scener, Optog og Tableauer, «entrées», som endte med et stort Danseoptrin, «le grand ballet». Indholdet er som Følge af Opførelsen ved fyrstelige Fester oftest en Hofsmiger, der bliver mere overdreven, jo længere vi komme ned i Aarhundredet; Formen var mythologisk-allegorisk; naar Samtidsfigurer optraadte, var det altid som Typer for en hel Stand eller Klasse, visse Dyder eller Feil og Latterligheder o. s. v. Disse Balletter gaa aldeles umærkeligt over i Operaen, hvis Indhold og Præg var ganske det samme, naar Sang og Musik tager Overvægten, og Dans, Optog og Tableau mere blive Accessorier. Grændsen er ofte aldeles flydende, og begge Kunstarter maa i Begyndelsen behandles samlede.

---

¹⁾ Von der deutschen Sprache und Poesie, 1700, p. 673.

Balletten i den her beskrevne Form er aabenbart directe indført fra Frankrig. Medens vi hidtil i Literatur og Poesi havde faaet alt gennem Tyskland, begynde fra Midten af det 17de Aarhundrede Hofferne der som her med den spirende Enevoldsmagt samtidig at se hen til og efterligne det franske Hof. Frederik III holdt franske Musici og en fransk «Dansemester» (Balletmester) Pilloy¹⁾ (som dog nok ikke nævnes før 1663), og det synes ikke, at Balletten har faaet tidligere Indpas ved de nordtyske Hoffer end ved vort, snarere omvendt. Morhof nævner p. anf. St. af tyske kun en Ballet og en «Masqverade» fra det gottorpske Hof 1663 og 69. Skjøndt vor omtalte første Ballet fra 1634 er paa Tysk, og selv om det skulde vise sig rimeligt, at ogsaa de fleste senere ere opførte paa dette nu engang herskende Sprog, saa robes deres Herkomst dog klart nok af de franske Biprogrammer, som næsten stedse findes, af tekniske Udtryk som «ballet», «entrée», «récit», og af Ballettens hele Indhold og Bygning, der ganske svarer til de bekjendteste franske Exempler: løse Tableauer i Dans med ledsagende Sang og Musik som de Molière noget senere for at imødekomme Hofsmagen høist umotiveret maatte lægge ind i sine Stykker eller endog skrive hele Stykker som Ramme om (Les amants magnifiques, La princesse d'Élide). Catharina af Medici havde indført den musikalske Ballet fra Italien; under Ludvig XIII var den allerede saa yndet, at Kongen selv optraadte dansende deri; men dens blomstrende Periode var dog især ved Ludvig XIV's glimrende Hof efter Mazarins Død 1661. Herfra udbredtes den over Europa, og de største Digtere ansaa det ikke under deres Værdighed at skrive Balletprogrammer, saaledes ifølge Morhof Ben

---

¹⁾ Oversk. I. 107, 109.

Jonson og endog den strenge Puritaner Milton i England, Stjernbjelm i Sverig o. a. En tidligere Tilknytning for Balletten finde vi maaske dog i de ofte storartede mythologiske, allegoriske eller Hyrdeoptog ved Hoffester, i Costume med Musik, temmelig kunstigt Maskineri og undertiden Dans, men uden Repliker eller Ord, som Renaissancen bragte i Mode, og som endnu langt ned i Tiden fortsattes. Under Ludvig XIV sattes de i Scene i Parken ved Versailles, navnlig af Molière, i hvis Værker de findes beskrevne, f. Ex. *Les plaisirs de l'île enchantée* 1684 med Program fra Ariosts «Rasende Roland», hvor Kongen selv og Hoffet dansede sammen med Molière og hans Trup. I den tarveligere Form, de havde her, finde vi dem allerede tidlig ved Hoffester som Indledning til Ringriden eller Carroussel, ofte flere efter hverandre, hver med sit Program, «Cartel», undertiden indeholdende Vers eller Taler, som oplæstes. Beskrivelser af slige Optog findes i Aug. Erichs Skildring af Christian IV's Kroning 1596, i de nævnte Beretninger om Prins Christians Bryllup 1634, og de forekomme endnu i Christian V's Tid som «Heste-Ballet»¹⁾. Overgangen fra saadanne Rytteroptog til mere teatralske og balletmæssige Friluftsforestillinger, som vi siden finde dem, staar maaske nok, som Overskou²⁾ mener, i Forbindelse med de tyske, navnlig Pegnitzernes, Forestillinger til Forherligelse af den westphalske Fred, hvor Glæden over den gjenvundne Ro og Sikkerhed fandt et Udtryk i landlige Fester, «Schäferier», i den fra Spaniere og Italienerne optagne Hyrde- og Idylstil. Denne kom fra nu af i Mode i Dramet ligesom i de øvrige Digtarter, hvor ogsaa hos os Terkelsen, Bording og Kingo

¹⁾ Paulli Extraord. maanedl. Relat. Jan. 1678. Apr. 1680.

²⁾ I. 107. Gervinus III. 415.

behandle Hyrde- og Bondelivet sentimentalt, vel ofte plat, men ikke mere med Bevidsthed og Villie komisk som den yngre Skolekomedie. Dennes Bondescener have imidlertid et ganske anderledes kraftigt realistisk Præg end den smægtende Hyrdepoesis, og dette holdt sig til Dels i de komiske Partier af det senere Sangspil og Balletten ved Siden af de efterhaanden hyppigere optrædende forfinede Hyrder, Jægere og Bønder i Lyrikens Stil. Det egentlige Hyrdedrama fik dog ikke fast Fod hos os¹⁾.

I Sverig, som jo i en ganske anden Grad end Danmark var berørt af den ogsaa i det aandelige Liv epoche-gjørende Trediveaarskrig, finde vi omtrent ved samme Tid som her et ganske lignende, maaske endnu mere udpræget Smagsomslag. Gustav Adolfs Tid havde, ligesom hos os Frederik II's og Begyndelsen af Christian IV's, været Skolekomediens Blomstringsperiode; men strax efter hans Død trænger under Paavirkning af, hvad man i Krigen havde set i Tyskland og Frankrig, en helt anden Stil ind, der ved de af Dronning Christina indkaldte Udlændinge og Dronningens egen alsidige Dannelse og Pragtlyst omsættes i rent

---

¹⁾ Originale danske Dramer forekom jo ikke paa den Tid, og jeg har kun fundet et enkelt Hyrdedrama, som maa antages skrevet her, men paa Tysk og af en af de Digtere, som stod med den ene Fod i Tyskland, og mere skrev for dette Land end for vort mindre fremskredne Publikum. Det er Rectoren paa Herlufsholm, senere Frederik III's Secretair, Slesvigeren Zacharias Lunds († 1667) *Reu und Leidt über die Liebe der Schäfferin Dieromene, auss Französischer in Teutscher Sprach gebracht*, uden Sted og Aar, Mscr. i Thottske Saml. 1097, 4to. Dette meget viddløftige og kjedelige Hyrdespil er altsaa Oversættelse af en mig ubekjendt fransk Original, 5 Acter i Prosa med indstrøede Sange, formodentlig allerede skrevet mellem 1640—50, men neppe nogensinde trykt eller opført, i alt Fald her.

fransk Smag, uagtet ved Siden deraf Skolekomedien Aarhundredet ud, især med Brask og Fastelavnsspillene, lever et langt frodigere Liv end i Danmark. Brask selv slog imidlertid ogsaa ind i den nye Tone ved en Efterligning af Rists omtalte Fredsfestskuespil i sin *Mars germanicus victus*¹⁾ 1649, thi den westphalske Fred gjaldt jo lige saa fuldt Sverig som Tyskland. 1638 opførtes som anført Rists *Perseus* i Stockholm, og samme Aar den første Ballet, «*Les plaizirs de la vie des enfans sans soucy*», altsaa fire Aar senere end her, men til Gjengjæld strax paa Fransk²⁾. Fra Dronningens Myndighedsperiode 1644 trængte fransk Sprog og franske Moder ind med overvældende Magt, og siden 1642 opførtes næsten aarlig en eller flere Balletter, Optog, «*Wirthschaften*» o. s. v. med langt større Pragt og Bekostning end i Danmark³⁾. Balletterne opførtes ogsaa ofte paa Modersmaalet, og Sverigs Opitz, den berømte Stjernhjelms, skrev den versificerede Text til mindst tre, af hvilke et, dog usikkert, Sagn tillægger Cartesius det egentlige Forfatterskab til den ene (*Naissance de la Paix*, «*Freds-Aft*», paa Dronningens Fødselsdag 1649) i det Par Maaneder, han før sin Død tilbragte i Stockholm⁴⁾.

Det var store Mænd, Dronningen satte i Arbejde med sin Ballet, og den tog et ganske anderledes Opsving i Sverig end her, og var i fuldt Flor der, da den hos os med Frederik III's Thronbestigelse begynder at forekomme jævnligere. Den første, vi træffe efter 1634, kunde gjerne friste

---

¹⁾ Ljunggr. 490.

²⁾ Ljunggr. 417.

³⁾ Ljunggr. 402 ff. 420 ff. Klemming Sveriges dram. litt., fra Aar 1642.

⁴⁾ Morhof *deutsche Spr. u. Poesie 1700*, p. 673, cfr. Klemming under 1649.

til at tro, at den lærde Stand støttet af den lærde Konge havde bemægtiget sig Balletten ligesom tidligere Dramet, og lagt Latinitetens Bly paa dens lette romanske Sommerfuglevinger. Blandt den berømte Latindigter Vitus Berings Værker¹⁾ findes nemlig *Natalitiæ Choreæ* i Anledning af Frederik III's Datters, den senere Hertuginde af Gottorp Frederikke Amalies Daab 1649. Indholdet er Kvindekjønnets Pris gjennem en Række Optrin af Roms Oldhistorie: Sabinerindernes Rov og Cloelias Bedrifter, med entrées af Romulus, hans Legater, klagende Sabinerinder, deres Røvere, Porsenna o. s. v., dernæst rigtignok aldeles umotiveret af Heraklit og Demokrit o. fl.; men ellers er Handlingen mere ordnet og sammenhængende end sædvanlig i Balletten, og af en alvorligere, næsten videnskabelig Character: et helt historisk *Cursus* i elegante latinske Vers, vekslede Stropher og Chor, inddelt i Scener og Optrin, ganske i Balletstil. Alligevel vil man ikke rigtig tro paa en Ballet med latinsk Text, og Morhof²⁾, der tillige nævner en anden, som det synes tidligere Ballet ved det danske Hof: *Von verlohner Zeit und Arbeit*, omtaler da ogsaa denne: «*Von des weiblichen Geschlechts Vortrefflichkeit*» med de Ord: «*von dem vortrefflichen Poeten, Hrn. Vito Beringio in lateinischen Versen beschrieben*». Berings Arbeide er altsaa en Art Festberetning, og det egentlige Balletprogram findes da ogsaa paa det kgl. Bibl. i to versificerede Redactioner, en tysk, *Des weiblichen Geschlechts Preis und Ruhm*, og en fransk, *La louange des dames*. Naar der saaledes, hvad der i Fremtiden næsten altid er Tilfældet, foreligge Texter i flere

¹⁾ Rostgaard *Deliciæ poetarum Danorum* II. 159.

²⁾ *Deutsche Spr. u. Poesie* 1700, p. 673.

Sprog til samme Ballet, er Forholdet det, at Scenegangen er den samme, men Versreplikerne frit bearbejdede, ikke oversatte fra det ene Sprog til det andet, ofte af helt forskjelligt Indhold, blot at det passede i Munden paa den samme optrædende Person. Da saaledes ingen af Texterne bestemt rober sig som Original, er det ofte vanskeligt at afgjøre, paa hvad Sprog Balletten egentlig er opført. Klemming¹⁾ bemærker om Balletten i Sverig, at den digtedes og indførtes af Franskmand, og at den svenske Text blot var for dem, der ikke forstod Fransk, og den tyske, som i Sverig ingenlunde altid forekommer, en Hjælpertext naar tyske Herskaber vare tilstede. Dog anser han det ogsaa for muligt, at Balletten opførtes den ene Dag paa det ene Sprog, den anden paa det andet, og naar Mænd som Stjernhjem skrev Ballettexter, er det vel ogsaa rimeligt, at man benyttede dem. Her i Danmark er Forholdet noget anderledes. At det franske Sprog trængte ind tilligemed den franske Smag, var naturligt, men Tysken havde her langt dybere Rod som Hofprog end i Sverig. Vor første Ballet er skreven paa Tysk af en Tysker; senere arrangeredes de vel af franske Balletmestre (Pilloys), der sagtens ogsaa skrev den oftest anonyme Text, men den forstod vel endnu de Færreste, og naar vi oftere se Frederik III's tyske Hofdigtere skrive det tyske Program, skulde jeg være tilbøielig til at anse dette for Hovedtexten, der blev benyttet ved Opførelsen. Ofte nævnes dog i samtidige Beretninger den franske, ikke den tyske Titel, og Afvigelser kunne naturligvis have fundet Sted. Dansk Text findes kun rent undtagelsesvis og har neppe været opført; men den har alligevel sin store Betydning ved at bøje Modersmaalet i de nye,

---

¹⁾ Sv. dram. litt., i Sv. fornskr. sällsk. skr. 1863, p. 27.

vexlende, romanske Versformer, som kom ind ved Balletten, og paa hvis Tilegnelse Lyriken netop samtidig med Terkelsen var begyndt at arbejde.

Den næste Ballet er *Les contents et mécontents du siècle*, ballet dansé au Palais royal de Kopenhagen le 14 oct. 1650¹⁾, paa Tysk Vergnüg- und Unvergnügung, Ballet bey dero jungen Fräuleins Wilhelminen Ernestinens Kindtauff-Fest... am 14 Tage des Weinmonats in 1650 Jahre, fol., uden Navn, men forfattet af den tyske Hofdigter Ad. Fr. Werner. Det er en Række entrées eller Optrin i en meget los Ramme, idet allegoriske Figurer og Mennesker af forskjellige Livsstillinger optræde for at udtale deres Tilfredshed eller Utilfredshed med Tilværelsen i Vers af vexlende Rhythme, uden særlig Hentydning til Dagens Fest.

Til Ballet des 4 Éléments, sur l'heureuse naissance de Georges... second filz de... Frideric III,²⁾ 1653, haves dansk Text: De fire Elementer, udi Et musicalische Skue- oc Dantze-Spil... paa Hertug Georg etc. Døbedag forestillet, d. 17 Julii Aar 1653. Af Tysken paa Danske udsat af P. N. M. 4to. Det tyske Program har jeg ikke fundet; det danske afviger fra det franske ved mellem Optrinene af Elementerne at indskyde forberedende mythologiske Gudescener. Luften repræsenteres af Vinde og Fugle, Jorden af Bjerge, firfødede Dyr, Satyrer og Verdensdelene, Vandet af Vandbærere, Vaskerkoner (!) og Fiskere, Ilden af Ilddæmoner og i det danske Program af Pluto og Helvedes Aander, alle i entrées med korte Vers.

¹⁾ Hjelmstj. Saml. 2388, 4to.

²⁾ Hjelmstj. 2649, 4to.

Aar 1655 feiredes Frederik III's Søns, den senere Kong Christian V's Hylding med Festligheder, der ogsaa, om end i mindre Grad end Festen 1634, bleve af Betydning i Dramets Historie i Danmark. Her optraadte Lauremberg for anden Gang som Hofdigter, og atter banebrydende, med den første i Danmark opførte virkelige Opera, *Musikalisch Schawspiel, darinnen vorgestellet werde die Geschichte Arions, dem durchlauchtigen . . . Herrn Friederich III etc., auch der durchlauchtigen Frawen Sophia Amalia etc., zur Glückwüenschung über die Huldigung des durchl. Prinzen, Herzog Christian etc. unterthänigst präsentirt. Copenhagen 1655*¹⁾. Det er en allegorisk Lykønskning til Kongen fra Sorø, hvor Lauremberg var Professor. Fortalen forklarer Arion om Akademiet, som bæres uskadt gennem Bølgerne af Delphinen, Kongen. Det indeholder da ogsaa kun Smiger, uden nogen egentlig Handling; vekslede Oder og Chor af Furier, Dyder, Nereider o. s. v., der optræde og forsvinde uden videre Forbindelse mellem de enkelte Scener. Men Stykket er bestemt forskjelligt fra Laurembergs tidligere Leiligheds- eller Festskestespil med Sange, saa vel som fra Balletterne; det er en ren Opera med udelukkende Sangrepliker, kun et enkelt Sted med indlagt Dans og nogle Tableauer, men ikke arrangeret i Balletstil. — Balletten kom imidlertid ogsaa frem ved denne Fest. Den bekjendte spanske Gesandt og Digter, Grev Rebolledo beskriver i sine *Ocios*

¹⁾ Selv om Overskou I. 82 ikke har kjendt selve Stykket, er det dog ubegribeligt, hvor han kan forvexle denne Hylding med Christian IV's Søns, den udvalgte Prins Christians, og antage det for opført 1610, endnu før Opitz i 1627 . . . havde indført Operaen i Tyskland; thi Lauremberg, der var født 1590, kom først 1623 her til Landet. Hvad Opitz indførte, var jo imidlertid, som vi have set, kun Sangspil, ikke egentlig Opera.

en Ballet, som han i samme Anledning saa den 16 August 1655, og hvor Dronningen og Kronprinsen selv dansede, som det var Skik i Frankrig¹). Ogsaa til denne Ballet har jeg paa det kgl. Bibl. fundet det tyske Program: *Unterschiedliche Oracula, im Ballet . . . vorgestellet auff dem Königl. Schlosz zu Kopenhagen 1655.* Paa andre Sprog findes den neppe. Sibylla raadspørges her af Folk af forskjellige Nationer og Stillinger, ofte meget vilkaarligt valgte: Hollændere, Bønder, Soldater, Narre, Dansemestere, Musikanter, Hyrder og Amazoner. Dronningen, Prinsesserne og Hoffet optraadte, Sophie Amalie endog i fem forskjellige Roller, sidst som Amazone, hvor Forfatteren lader Sibylla complimentere hende i mere vel mente end vel lykkede Vers:

Wo Ihr die Schönste, die unter Euch ist, höret,
Die itzt gantz Nordenland als eine Göttin ehret.

Kronprinsen var Jæger og tiltales af Sibylla med:

Printz der Jäger, Zier der Helden!

Under de skjæbnesvangre krigerske og politiske Begivenheder indtil 1660 standse naturligvis Hofforestillingerne, og da de igjen begynde efter Enevoldsmagtens Indførelse, synes Smagen atter at have forandret sig noget, overensstemmende med den Retning, den havde taget i Tyskland, hvor Operaen fra Midten af Aarhundredet udviklede sig selvstændigt og næsten fortrængte det reciterende Skuespil²). Opføres her end ikke endnu egentlige Operaer, saa spiller det musikalske Element i Balletten dog stedse mere Hovedrollen, og med Hensyn til Sproget og Opførelsen søger

¹) Overskou I. 102, cfr. Nyerup Efterr. om Kong Frederik III, 1817, p. 418. Rebolledo Ocios 1660, p. 289 ff.

²) Gervinus III. 445.

Hoffet først directe til Italien, Operaens Hjemstavn, men vender dog snart tilbage til de vante Mønstre og Mestere fra Tyskland, hvor den havde taget et saa glimrende Opsving, medens det franske Sprog foreløbig atter træder i Baggrunden. I Anledning af Churprinsen af Sachsens Forlovelse med Prinsesse Anna Sophie haves Opera-Balletten Kadmus i to temmelig forskjellige Redactioner¹⁾. Den tyske: *Der lobwürdige Cadmus...in deutsche durch Ad. Friedr. Werner und darauff in welsche Reimen durch Hirolamo Pignani, in die Musik aber gesetzt... durch S. Maj. Capelmeister Caspar Förster*, opført d. 25 Sept. 1663, viser sig altsaa som Originaltexten, der er oversat paa Italiensk og udførligere bearbejdet af den indkaldte italienske Balletmester Pignani: *Il Cadmo, introductione d'un giocoso combattimento e balletto, rappresentato in musica nella selue di Friderisburgh di Girol. Pignani. Coppenh. 1663*, med tysk Indholdsforklaring. Det er en Fremstilling af Thebens Grundlæggelse i sex Tableauer med tilhørende Vers og Musik, Fyrværkeri, Dans og mythologisk Apparat af Guder og Gudinder. Smiger efter fransk Hofskik danner en Hovedbestanddel af Indholdet; Italieneren skyr end ikke at lade Fama i Theben varsle for Kadmus om Frederik III's kommende Storhed.

Næste Dag gaves i samme Anledning og paa samme Sted, Dyrehaven ved Frederiksborg, ved Fakkelskin en anden Forestilling: *Masquerada, die Waldlust*²⁾, en Samling Scener eller Tableauer med Afsyngelse af tyske Vers, Musik

¹⁾ Hjelmstj. Saml. 357, fol. og 2632, 4to, cfr. Overskou I. 106 og Danske Sml. 2 R. II, p. 155 ff.

²⁾ Hjelmstj. 357, fol.; Oversk. I. 107. N. M. Petersen III. 523. Nyerup Frederik III, 422, cfr. Ljunggr. 414.

og Dans, men ganske uden dramatisk Sammenhæng eller Ramme. Prinserne, Prinsesserne og Hoffet optraadte her sammen med de franske Dansere, der overtog de mindre anselige Roller, af hvilke navnlig Bondescenen mellem Hans og Grete er dygtig plump. Slige Skovforestillinger i fri Luft, hvor man maatte give Afkald paa en stor Del af den kunstneriske Illusion og derfor ogsaa tog det endnu mindre nøie end sædvanlig med den dramatiske Form og Enhed, nærme sig til de omtalte tyske «Schäferier»¹⁾ og føre Skuespillet over i det rene Divertissement. Herfra er kun et Skridt tilbage til de gamle Costumeoptog og til de beslægtede modernere Hofforlystelser, hvor det Dramatiske taber sig i blot Forklædning og Maskerade (hvorom jo ogsaa Stykkets Titel minder) med Musik og Dans, men uden Handling og Ord.

Et Trin videre føres denne Overgang ved de Hoffester, vistnok nærmest af tysk Oprindelse, som vi ogsaa træffe paa denne Tid, og som synes en Modification af de gamle Fastelavnslystigheder og Folkefester i Carnevalstiden. Saaledes ikke blot Maskeoptog i fri Luft, som Hoffet foretog f. Ex. 1697 til Amager i Øens Bondedragter²⁾, men især de saa kaldte «Wirthschaften» og «Jahrmärkte». De have øiensynlig nærmest svaret til, hvad vi nu kalde «Carneval»: en Maskerade, hvor Rollerne ikke vælges ganske frit og vilkaarligt, men hvor Maskeringen underordnes en løst skizzeret Plan, i Overensstemmelse med hvilken Rollerne i alt Fald for en Del fordeles og indrettes. N. M. Petersen³⁾

¹⁾ Gervinus III. 407 nævner en «Waldkomedie» af Scheren i Hamburg 1638 af idyllisk Indhold med Bondescener; men om den blev spillet under aaben Himmel ligesom «Waldlust» er uvist.

²⁾ Oversk. I. 119.

³⁾ III. 522.

angiver efter fremmede Kilder denne Plan som et Sammen-træf af en stor Mængde Gjæster af alle Stænder og Nationer i et Herberge; men dette passer da i alt Fald kun paa «Værtskaberne», og selv disse nuanceredes vist paa forskjellig Maade, om end altid saaledes, at et Taffel eller Festmaaltid hørte med til Programmet, hvorpaa man sluttede med Costumebal ligesom paa vore Carnevaler. «Markederne» maa have været Carneval med Bazar, Boder, Udsalg, Gjøglerere o. s. v., og costumeret Markedspublikum. «Wirthschaft» og «Jahrmarkt» blandedes ogsaa sammen, som vi netop se det i den vistnok eneste samtidige Skildring af en saadan dansk Hoffest: *Le Wertschaf fait à Copenhaguen au mariage de S. A. R. Md. Anne Sophie de Danemarc avec le Sérénissime Prince-Électeur Jean George de Saxe*¹⁾ 1666. Festen holdtes i Anledning af den samme sachsiske Prins's Bryllup, hvis Forlovelse var bleven feiret ved Skovforestillingerne²⁾, og Beretningen er

¹⁾ Hjelmstj. Sml. 2646, 4to. Et andet gaves allerede 1652, s. Nyerup Fr. III, p. 424.

²⁾ Brylluppet holdtes paa Grund af Dronningens Sygdom i al Stilhed, efter almindelig Opgivelse den 9de October (Danske Sml. 2 R. II. 144); mærkeligt nok angiver de St. Victor, der dog baade var Samtidig og vistnok Deltager, i sin Fortale den 23de Oct. Nogle Dage efter gaves «Værtskabet», der saaledes i intet Tilfælde kan være den samme Fest, som i P. W. Beckers Saml. til Frederik III's Historie II. 52. 58 omtales under 11 Febr. 1665 som en Ballet, hvor Hannibal Sehested spillede «courtisan» og gav Collationen. Han døde den 13de Sept. 1666, og det maa altsaa være en anden Sehested, der en Maaned efter som maréchal de la cour optræder som Vært i «Værtskabet». Der er imidlertid vist mange Fester fra denne Tid, om hvilke hverken Beretning eller Program er naaet ned til os; i Beckers anførte Værk I. 299 tales ogsaa om en Ballet i Anledning af Dronningens Broders forventede Besøg, som var under Arbeide i Juli 1662, og som neppe kan være identisk med nogen af de over et Aar senere i helt anden Anledning givne og kun til Dels balletmæssige Forestillinger af Cadmus og Waldlust.

dediceret Churprinsen af en fransk Deltager, de St. Victor. Af Franskmandens Omtale er det klart, at han ikke kjendte slige Fester fra sin Hjemstavn¹⁾. Enhver fik sin Rolle tildeelt ved Lødkastning; Dronningen holdt Bod som hollandsk Sælgekone, Kongen var Perser, Kronprinsen Fægtemester, Churprinsen Postillon; Hofmarschal Sehested, der havde havt Arrangementet, fungerede som Vært; ogsaa Koblere og Koblersker optraadte efter Tidens plumpe Smag. Næsten hele Hoffet opregnes ved Navne, idet Franskmanden har skrevet et smigrende Vers til hver i Anledning af den udførte Rolle, hvorved hans Skrift faar en lignende Form som de tidligere omtalte Balletprogrammer; men det er kun en bagefter udgiven Festberetning, og ved selve Festen har der, trods den forud givne Handling, lige saa lidt været foreskrevne Repliker i Ord eller Sang som ved vore Carnevaler.

Til Frederik III's Fødselsdag 1670 synes det næsten, som om der var paatænkt en Ballet paa Dansk. Blandt den oftere som Hofpoet optrædende Præsident i Ribe, Mathias Worms haandskrevne gudelige og Leilighedssange²⁾ findes nemlig De fiire Elementer, paa Hs. kgl. Majestæts Fødselsdag (som indfaldt d. 18de Martj 1670) udi en Balet repræsenterede ved Hs. Excell. Hr. Riigens Admiral, med et Vers til Admiralen (Henrik Bjelke), som havde befalet Worm at skrive. Stykket staar ikke i nogen Forbindelse med den 17 Aar tidligere, franske, paa Dansk oversatte Ballet af samme Titel. Hvert Element optræder her med sit Lykønskingsvers for at »offerere sig til Hs. Kgl. Majestæts Tjeniste«, hvorpaa der

¹⁾ Ljunggren 410 ff. omtaler flere svenske »Værtskaber« siden 1653, da der gaves et »olympisk Gjæstebud«, men mener, at denne Art Fester stamme fra Frankrig.

²⁾ Kalls Sml. 396. 4to.

sluttes med et Chor, men uden Antydning af Dans eller Musikarrangement, saa at det Hele maaske kun er en Form for et af de dengang saa almindelige Gratulationsdigte til kongelige Fødselsdage. Opført er det i alt Fald ikke; thi Kongen døde d. 19 Febr. 1670 og oplevede altsaa ikke den Fødselsdag, det var bestemt til at feire¹⁾.

Endnu mindre have vi et virkeligt dansk Balletprogram i den af Birket-Smith fremdragne Fru Kirsten Munks Ballet²⁾, en politisk Satire rettet mod det i Frederik III's tidligere Regeringsaar overmægtige, saa kaldte «Svigersonneparti», og rimeligvis skreven af en af Modpartiet blandt Adelen, c. 1650. Men det er interessant at se, at den allegoriske Ballet- og Optogsstil allerede saa tidlig, lige da Opera-Balletten havde vist sig her i Landet, blev tilegnet og benyttet som Form for Satiren, den Digtart, der ellers overalt holdt sig mest national og længst bevarede den gamle Stil, ligesom den med Forkjærlighed holdt sig til Modersmaalet.

Under Christian V trængte endelig den egentlige Opera ind, navnlig over Hamburg, hvor den blev dreven med stor Iver og Bekostning. Den pragtfulde Udstyrelse af dens bibelske, allegoriske, mythologiske og bukoliske Emner fordrede et stort Maskineri, og dette atter et særegent Locale. 1678 fik Hamburg sit kostbare Operahus, derpaa andre nordtyske Stæder, og den danske Enevælde, der bestandig mere lagde Vægt paa efter fremmed Mønster at glimre ved

---

¹⁾ At denne i Titelen angives til den 18de i Stedet for den 28 Marts beror vel paa Forskjellen mellem ny og gammel Stil. Christian V's Fødselsdag var d. 15de (25de) April, og kan desuden neppe være bleven offentlig høitideligholdt i hans første Regeringsaar, saa nær efter Faderens Død.

²⁾ Dsk. Sml. VI. 348.

pragtfuld og ødsel Hofholdning, fulgte snart efter. 1689 byggedes paa Amalienborg et interimistisk Operahus, hvor man paa Kongens Fødselsdag samme Aar opførte Der vereinigte Götter-Streit¹⁾, en 5 Acts Opera af Burchardt med Musik af Schindler i Arier og Chor, men endnu med Dans af franske Dansere ved hver Acts Slutning, samt komiske Hyrdescener. Mars med Krigens og Apollo med Fredens Guder kappes om at hylde Kongen; Dronning Margrethe, Frode og Knud den Store paakaldes, og i bagter afstrykte Vers bringe »der Dannemann, der Normann, der Teutsche, der Morian,» Repræsentanter for alle Kongens Undersaatte, deres Lykønskning. Ved den anden Forestilling brændte imidlertid Theatret med en Mængde Tilskuere. —

Endelig, 50 Aar efter de sidste Skolekomedier ved Hoffet, træffe vi atter det danske Sprog ved en Hofforestilling, idet Tidens største, oven i Kjøbet religiøse Digter hos os ligesom Stjernhjelms i Sverig maatte laane sin Pen til Forherligelse af en kongelig Fødselsdag ved en Ballettext. Men dette vidner dog om stigende Agtelse for Modersmaalet; i Frederik III's Tid blev det ikke betroet Bording, der dog var en Art Hofpoet, at skrive efter de nye Noder; det maatte endelig være enten Tysk eller Fransk. Til Statholder Gyldenløves Fest paa Christian V's Fødselsdag 1683 skrev nemlig nu Kingo ifølge Nyerup en Mellemting mellem Opera og dramatiseret Cantate, som efter den udførlige Beskrivelse af Festen i Paullis Extraord. mdl. Relat., Mai 1683, udgjorde en Del af en stor mythologisk-allegorisk Opera-Ballet. Af Texten findes kun det af Nyerup meddelte Stykke²⁾, og han angiver ikke sin Kilde for, at Kingo er

¹⁾ Hjelmsstj. Sml. 2764, 4to.

²⁾ Dsk. Digtek. III. 210.

Forfatteren. Paulli omtaler det heller ikke, men de smukke, let flydende Vers gjøre det høist rimeligt. Jupiter sender her paa Opfordring af Kong Dan Mercurius ned til Jorden for at gjøre sig bekjendt med Christian V's Styrelse, hvorpaa Kong Dan selv forlader Olympen og udgyder sig i Complimenter til sin Ætling:

.....thi skriv kun hannem ind

Blandt store Guders Tal; det egner og hans Sind!

Til Kongens sidste Fødselsdag, 1699, opførtes af Elephant- og Danebrogsriddere *Les plaisirs des héros* oder die IV edelsten Passionen, als Ihrer Mayestät Geburts-Tag Anno 1699 den 15ten (25de) Aprilis begangen wurde . . . in der Musick vorgestellet. Ideen var tagen af en Maskerade 1693, hvor Enhver skulde vælge sin Forklædning efter de Sysler, der tiltalte ham mest, og Kongen havde valgt Jagt, Elskov, Krigs- og Sovæsen. Mercur, der synger Plattysk, fremfører da i Operaen som Gudernes Sendebud Cupido, der synger Italiensk¹⁾, Diana,

---

¹⁾ Med Føie spørger N. M. Petersen III. 16, hvorledes en Ridder af det blaa eller hvide Baand vel kunde tage sig ud som Cupido? Han anfører efter Nova litt. maris Balth. hele Forestillingen som Exempel paa Sprogblanding til Hove; men det er neppe ganske retfærdigt, naar han forarges over, at Mercur talte Plattysk, og kun Neptun talte Dansk, thi det laa udtrykkelig i Planen, at enhver Gud skulde tale det Sprog, som passede bedst for hans Væsen, o: det Lands, hvor den Passion, Guden repræsenterede, dyrkedes mest. Desuden maa vi netop heri snarere se et nyt Bevis paa, at Modersmaalet i Christian V's sidste Tid atter begyndte at lyde ved Hove. 1691 var der ogsaa, som tidligere anført, blevet givet dansk Comedie af Skolepersoner. — Blandt Operaer sætter i øvrigt N. M. Petersen III. 523, formodentlig narret af Titlen, ogsaa Joh. Tantzler *Der Dianen Hohe und niedere Jagtgeheimnusz*, Copenh. 1682 (eller, efter Paullis Mercurius librarius i Extraord. mdl. Relat., allerede 1680), som i Virkelig-

der paa Fransk, Mars, paa Tysk, og Neptun, paa Dansk overøse Kongen med Smiger og, skjøndt Guder, tiltale ham «underdanigst». Dansen spiller endnu en Rolle og indleder hvert Optrin: for Cupido danse Amoriner, for Diana en Jæger og en Nymphe, for Mars Herkules og Bellona, for Neptun Nereus og Pluto, og sluttelig opføre samtlige Guder en «General-Ballet». Men det musikalske Element i Arier, Recitationer og Chor er dog aldeles overveiende.

Frederik IV, der fra sin Udenlandsreise var meget indtagen i Operaen, lod 1700 opføre et fast Operahus, og havde Italienerne i sin Tjeneste, der sang paa deres Modersmaal¹). Senere indkaldtes den berømte Hamburger Componist Kayser, og der spillede atter paa Tysk, Hamburger Poeterne Postels, Hunolds og Königs Texter; men efterhaanden udartede Operaen og gik af Mode, dels ved Geistlighedens Fjendskab, dels fordreven af den indtrængende franske Tragedie²).

IV.

Alt, hvad her er omtalt, er Hofskuespil og vedkommer paa Grund af Musikens Overvægt og det fremmede Sprog egentlig ikke Nationallitteraturen. Til et dansk og folkeligt Drama i moderne Aand er der endnu langt; ogsaa for Folket spillede her paa Tysk og af de tyske, tilreisende Trupper. Begyndelsen til et tysk Felkeskuespil i nyere Stil have vi set med Rist, Lauremberg og deres Samtidige hen imod Trediveaarskrigens Slutning, da ogsaa de første tyske Trupper

---

heden er en udførlig og lærd Jagtbog med smukke Kobbere og Planer, der ogsaa handler om Vildtets Liv, Skovplantning o. s. v. Cfr. Hist. Tidsskr. 4 R. II. 849.

¹) Oversk. I. 120. 134. 144. 147.

²) Gervin. III. 447.

kom her ind, men derefter skete hos os en Standsning, indtil Enevoldsmagten bragte nyt Liv i Forlystelserne. Fra 1633 synes ingen Trup at have besøgt Landet, før 1661 Andreas Wulffs tyske eller hollandske Comedianter¹⁾; senere kom de temmelig stadig. Den aandelige Næring, de kunde byde Folket, var imidlertid, som vi have set, af temmelig tvivlsom Beskaffenhed, en raa Blanding af alle Kunstarter, der efter Midten af Aarhundredet blev endnu raaere derved, at Skuespildigtningen til Dels faldt i Hænderne paa Skuespillerne selv, som drev den rent forretningsmæssigt og blot søgte at opnaa den størst mulige Effect med den mindst mulige Uleilighed. Saaledes opstaar Dramatiseringen af Folkebøger, Hyrde- og Statsromaner til saa kaldte «Haupt- und Staatsactionen», plumpe Spektakelstykker indrettede blot paa ydre, theatralisk Virkning, uden Spor af dramatisk Composition og Stil, hvor Pathos og Farce gik uformidlet over i hinanden, Emnerne hentedes fra de forskjelligste Tider og Forhold og blandedes sammen uden Respect for Historien eller Geographien, medens Udførelsen var lige saa raa, ofte halv improviseret indenfor en af Truppens Impressario given Ramme. Efter «Hauptactionen» sluttedes gjerne med en Farce, «Nachspiel», næsten i Pantomimestil, hvor Spøgen ikke var finere, og hvor især Hanswurst, eller som han siden efterhaanden kaldtes efter Truppernes forskjellige Nationalitet: Clown (engelsk), Pickelhering (hollandsk), Arlechino eller Sganarel (med den italienske Opera og Maskekomedien, hvoraf Molière til Dels tog sine Figurer²⁾), drev sit Spil. Senere nøiedes man endog med Marionetkomedie, Skyggespil, Linedansere og Gjøglere af alle Slags. Ved slige Midler

---

¹⁾ Oversk. I. 103. 110 ff.

²⁾ Genée i deutsche Rundschau, Juni 1879.

fik Folket hos os sin dramatiske Opdragelse lige ned til v. Quotens og Holbergs Tid, oven i Kjøbet i et fremmed Sprog, saa at en stor Del af Tilskuerne maatte nøies med at se uden at høre og forstaa. Spilledes her endnu en sjelden Gang paa Dansk, saa holdt man sig, som før omtalt, til den gamle Skolekomedie, hvorimod de tyske Skuespil aldrig synes at være efterlignede paa Dansk. Jeg skal derfor ikke gaa nærmere ind paa dem, men henvise til Werlauffs Fremstilling¹).

Dramet i Midten og henimod Slutningen af det 17de Aarhundrede adskiller sig altsaa fra Reformationsaarhundredets Skolekomedie ved den professionelle Udførelse og deraf følgende Stræben hen imod en fast og staaende Skueplads i Stedet for de tidligere Fest- og Leilighedsopførelser, ved overveiende verdslig Character og erotiske Emner, Prosadialog i det reciterende Skuespil og en Tilbøielighed til svulstig Form og Theatereffect, som var det gamle Drama fremmed. Imidlertid have vi jo i den senere Skolekomedie set en Udvikling, der peger ned mod det Nye, medens dette dog endnu ingenlunde kan betegnes som en fuldkommen Indtrængen af Renaissancens og end mindre af Klassicitetens Principer. Navnlig var Prosadialogen og Blandingen af det Pathetiske og det Burleske Oldtiden aldeles ubekjendt. I Reformationstidens Skuespil derimod have vi baade truffet Narrescener og hele Mellemspil af komiske Personer midt i de alvorligste Emner. Af det klassiske Dramas Enhed og Regelbundenhed i Handlingen, dets alvorlige, psykologiske Charactertegning, findes ikke Spor i det 17de Aarhundrede, og de antike og mythologiske Sujetter forekomme kun leilig-

---

¹) Hist. Antegn. til Ulysses v. Ithacia. Overskou I. 126 ff.

hedsvi mellem mangfoldige andre, bibelske, moralske, romantiske og farceagtige, der vise tilbage til Middelalderen ligesom Skuespillets hele folkelige, ofte satiriske og temmelig uformelige Præg.

Opitz havde i Tyskland først ligesom skizzeret en Renaissancereform af Dramet, men ikke ført den igjennem. Det af ham indførte Sangspil og Operaen vandt strax Indgang, men Tilbageførelsen af det reciterende Skuespil til klassiske Mønstre blev først gjenoptagen ved og efter Aarhundredets Midte af Gryphius, Lohenstein og den 2den schlesiske Skole. Disse Digtere besad imidlertid ikke noget betydeligt originalt Talent og vare ikke heldige med deres Forbilleder; i Oldtiden bleve de ligesom Opitz staaende ved Sølvalderen, navnlig ved Senecas Tragedier, hvis svulstige, usande Stil og Forkjærlighed for Rædsler kun altfor godt stemte med den Retning, Tidens folkelige Drama, paavirket af Englænderne, allerede havde taget. Fra den ældre Skolekomedies udramatiske Lære- og Prædiketone var man faldet over i stærk Overdrivelse af den blotte raa Handling og nervepirrende Effect, som Schlesierne vel ikke opgav, men efter Seneca udpyntede med en rethorisk Pathos, der, hvor falsk den end var, dog vidnede om en finere Smag og kunde danne Overgangen til den fransk-klassiske Tragedie, som selv var væsentlig rethorisk og til Dels hvilede paa samme antike Mønstre. Foreløbig optog man imidlertid fra de i Renaissancesmagen videre fremrykkede romanske Folk kun den italienske Forskruethed, Ordleg og Affectation, og blev i sit Kjendskab til Frankrigs Literatur staaende ved den forvildede «Tragikomedie», skjøndt denne nu i sit Fædreland havde veget Pladsen for den klassiske Tragedie, der snart skulde beherske hele Europa, og skjøndt Racine og Molière allerede paa denne Tid vare i fuld Virksomhed efter

Corneille. Den franske Regelmæssighed i Formen lærte Tyskerne derimod paa anden Haand af Hollænderne, Heinsius og Vondel, hos hvem den alt var bleven stivere og tungere. Saaledes opnaaede den 2den schlesiske Skole kun, ligesom tidligere Reuchlin og hans Efterlignere, at skabe et nyt lærd Drama, der, skjøndt det nu var i Modersmaalet og ingenlunde udelukkende valgte antike Emner, dog i Stof og Behandling var ufolkeligt, uden alligevel ret at kunne hæve sig ud over den gamle Raahed og Plumshed. Det vandt aldrig nogen synderlig Anklang og havde ikke længe Livskraft. De Fornemme foretrak den moderne Opera, og Folket holdt sig til Truppernes gamle Stykker; selv hos de Lærde fortrængtes det hen imod Aarhundredets Slutning med Chr. Weise af en Reaction i Retning af Skolekomediens jævnere, naturligere og mere nationale, men ogsaa endnu plattere og uformeligere Stil.

Gik det saaledes i Tyskland med den 2den schlesiske Skoles dramatiske Reform, saa kan det ikke undre os, i Danmark kun at finde enkelte, svage Spor af dens Indvirkning, nemlig hos Lønborg, og det endda kun i Stilen, medens han som Skolemand, der søgte at gjenoplive den gamle bibelske Skolekomedie i lidt regelmæssigere og modernere Form, mere minder om Weises Emner og Behandling. Gjennem de reisende Trupper berørtes vi naturligvis ogsaa af hin Retning i Dramet; her kom Hollændere, som synes at have spillet Vondels Stykker 1703, og Spiegelbergs Bande opførte 1718 Gryphius's Papinian som «Haupt-action»¹⁾; men det var dog kun sjeldnere, at Trupperne indlod sig med det lærde Drama. Derimod røber sig i Tyskland noget før 1700 den franske Indflydelse, der snart

---

¹⁾ Overskou I. 122. 136. 138.

fuldstændig skulde reformere Theatret og bortfeie baade Schlesierne, den plumpe Haupt- und Staatsaction og den i Unatur udartede Opera. Fra Midten af Aarhundredet begyndte ved Hofferne den overmægtige Paavirkning fra Versailles, og samtidig finde vi enkelte tyske Oversættelser af klassiske franske Dramer¹⁾, Corneilles Cid 1656, Polyeucte ved Kormært 1669, Horace 1662; men først hen imod 1700 oversættes franske Stykker i Masse og til Opførelse, navnlig af Bressand i Brunsvig og af den Veltheimske Trup (Molière 1694), der saaledes forberedte Gottscheds Reform af Poesien i fransk-klassisk Retning. Veltheims «churfyrstelig sachsiske Komedianter», der bestod af dannede Mænd, især Studenter, og først lod Kvinderoller udføre af Skuespillerinder, hævdede i det Hele Skuespillet og opførte gode franske Stykker. De kom oftere til Kjøbenhavn fra 1707 af, rigtignok først efter at Truppen siden Veltheims Død var begyndt at tabe sig under hans Enke, og det er interessant at se, hvorledes den franske Smag i dens Stykker kæmper med Hauptactionsstilen, og f. Ex. Kormærts nævnte Polyeucte, der ved sit fra Martyrlegenden hentede Indhold egnede sig til gammeldags Behandling, mister sin Regelmæssighed og fyldes med raa Rædselseffect, Engle, Djævle og mythologiske Mellemspil, for at tiltale det til den gamle Plumphed vante Publikum, medens Rotrous efter det Spanske bearbejdede Tragikomedie Wenceslas (1719) forvandles til «ein lustiges Nachspiel» i en Marionetforestilling²⁾. Den franske Tragedie blev jo i det Hele ifølge sin Natur aldrig folkelig, især ikke udenfor Frankrig; den maatte støtte sig til Hofferne og de Lærde, og de behøvede ikke at hente den gennem Tysk-

¹⁾ Gerv. III. 450.

²⁾ Overskou I. 125 ff. 128. 140.

land, men kunde øse lige af Kilden. I Oversættelse til-
egnedes den dog her først ind i det 18de Aarhundrede; kun af
Rostgaard have vi fra hans Ophold i Paris 1696 en Over-
sættelse af Cids 3 Act, 3 Scene¹⁾. Derimod træffe vi franske
Trupper indkaldte til Hoffet ved Siden af de tyske, allerede
under Frederik III 1669 en kort Tid, men fra 1681 fast²⁾,
og de have naturligvis opført deres Lands store Dramatikeres
Værker i Originalsproget og saaledes gjort dem bekjendte i
den fornemme Verden, skjøndt vi først fra 1715 have nøiere
Oplysninger om deres Personale og Repertoire, hvori Molière,
Corneille og Racine, Lystspildigterne Dancourt og Legrand,
samt Gherardis Théâtre italien ere fremherskende. Ved den
før nævnte Hofforestilling hos Gyldenløve 1683 blev efter
Kings Ballet «legt en Fransk Comedie, kaldet den u-be-
kjendte»³⁾. Ogsaa i Operaen trængte den franske Smag
ind, idet den omtalte Capelmester Kayser bl. a. lod opføre
Operaer af Sachseren König med Text af franske Tragedier
i Stedet for de slette italienske Librettoer. Kaysers Opera
foranledigede i øvrigt de franske Skuespilleres Afskedigelse
1721, der imidlertid blev af en ganske anden Betydning for
det danske Drama end deres tidligere Virksomhed her,
idet et Par af dem, Montaigu og Capion, bleve i Kjøben-
havn, og den sidste fik Privilegium paa et Theater i lille
Grønnegade, hvor Holberg og Rostgaard 1722 med de dra-
matisk erfarne Franskmænds Hjælp grundede den danske
Skueplads. — I Sverig, hvor vi have set den franske Ind-
flydelse gjøre sig stærkt gjældende ved Hoffet siden Dron-
ning Christinas Tid, og hvor der ikke var nogen saa stærk

---

¹⁾ Wielands Sml., 1 Bd.

²⁾ Oversk. I. 111. 114. 134.

³⁾ Paulli Extr. Relat., Mai 1683.

tysk Retning at overvinde, blev den ene herskende langt tidligere end hos os. Fra 1690, altsaa 30 Aar før her, forsvinde de sidste Spor af Skolekomedien, og allerede 1665 træffe vi selvstændig Tilegnelse og Efterligning af det franske reciterende Skuespil, nemlig i Hjärnes Tragedie Rosimunda¹⁾. Den er i Stil med den tidligere omtalte Overgangsretning til den fransk - klassiske Tragedie, Garniers og Hardys «Tragikomedier», som intet Spor have efterladt i vor Literatur. 1684 opførtes Racines Iphigénie paa Fransk ved Hoffet; 1686 aabnede nogle Upsala-Studente af Hjärnes Kreds, dog kun for en kort Tid, et Theater i Stockholm, hvor der blev givet flere, mest utrykte Sørgespil over klassiske Emner af Isaac Börk, og hvor utvivlsomt den franske Smag har været herskende. 1694 oversattes Racines Esther²⁾, og 1721 begyndte Gyllenborg sin svenske dramatiske Production i moderne Aand. Fra 1729 findes hyppige Oversættelser af Holberg og Molière, og 1737 aabnedes den svenske Skueplads. Vi se saaledes, at den franske Klassicismes Herredømme og med den Begyndelsen til et moderne nationalt Drama var ganske anderledes forberedt i Sverig end hos os; naar det sidste ikke desto mindre her tog et kraftigere og originalere Opsving, maa dette bero paa ganske særlige og personlige Betingelser.

For at følge Dramets Udvikling i Danmark ned til Holberg ere vi her komne noget udenfor den blot tyske Indvirkning og det 17de Aarhundredes Grændser. Inden for disse træffe vi efter Skolekomediens Ophør kun een dansk

---

¹⁾ Ljunggren 569 ff.

²⁾ Klemming Sver. dram. litt., under anf. Aar og p. 579. Ljunggren 399. 582. Om Börk og hans Kammerater s. Darius, svenskt drama af Isaac A. Börk, utg. af Karlson. Sth. 1874.

Dramatiker af nogen Betydning, den eneste før Holberg, der havde Øiet aabent for det nyere, regelmæssige Skuespil i Udlandet og forsøgte at indføre ikke blot den tyske, men ogsaa den franske Retning, i saa Henseende betegnende en Overgang mellem to Perioder i vor Literatur. Det er Mogens Skeel til Fusingø og Odden, 1650—94, død som Etatsraad og Stiftsbefalingsmand i Viborg Stift. Kun 16 Aar gammel oversatte han Judith, et af Opitz's før omtalte Sangspil, formodentlig kun som Sprogøvelse og uden egentlig Bevidsthed om, at han herved gjorde det første Skridt til at omplante det moderne Kunstdrama paa dansk Grund; men baade Valget og Behandlingen vidner i alt Fald fordelagtigt for hans Begavelse og omhyggelige Opdragelse. Martini Opitii Danskitalende Judith. Udsatt af Mogens Skeel. Tryckt i Kjøbenhaffn hos Jørgen Lamprecht, Aar 1666, med Tilegnelsesdigt til «det ædle og dydige danske Fruentimmer», følger ikke aldeles nøie Originalens vxlende Sangspilsrhythme i Recitativer og Arier, ligesom Opitz's tre Acter hos Skeel ere delte til fem, hver kun paa et Par Scener; men Indholdet er i det Hele correct gjengivet, Sprog og Vers efter Tidens Forhold gode, om de end staa under Originalens. Franske Ord findes endnu slet ikke; enkelte uheldige Former, som «slage» for «slaa», ere komne ind for Rimets Skyld; af og til tillader han sig et Ordspil, som ikke findes i Tysken, f. Ex. «O Judith, o jodut!» (et dengang almindeligt Veraab). Da Oversættelsen hidtil kun lige er nævnt af N. M. Petersen¹⁾ med Anførelse af et Par Linier deraf, hidsætter jeg som yderligere Prøve til Sammenligning med Originalen Vagtens Chor, en Drikkesang i 2den Act, med hvis Gjengivelse

¹⁾ III. 520.

Skeel paa første og sidste Vers's bacchiske Omkvæd nær har været ganske heldig.

Was thutst du jetzund oben,
Du Sohn der Semele,
Komm her und lass Dich loben
Iäch, Evøe!

Komm her und gieb zum Besten
Die süszen Rebenbäch'
Den angenehmen Gästen,
Evøe, Iäch!

Der Feldherr liegt gefangen,
Schiff auf der Venus' See,
Hilf ihm den Port erlangen,
Iäch, Evøe!

Weil deine Milch nicht springet,
Da bleibt die Liebe nach,
Du bist, der Liebe bringet,
Evøe, Iäch!

Ein nüchternes Gehirne,
Das fühlet Angst und Weh,
Erhitze du die Stirne
Iäch, Evøe!

Viel besser ist ein Becher
Als Leid und Ungemach,
Komm her, Du Sorgenbrecher,
Evøe, Iäch!

Kom Bassareu, komm Bacche,
Komm Vater Bromie,
O Evan, o Iacche,
Iäch, Evøe!

Kom ned og løs vor Tung,
Du Glædsens Fader, du,
Mens vi om dig vil sjunge,
Ha, he, hey, hou, ho, hu!

Kom hid og giff tilbeste
Det Beste findis kand,
Du veedst vel, såd'ne Gjeste,
De elsker ingen Vand.

Feld-Herren vil begiffve
Sig ud paa Venus Sø,
Hjelp du hans Skib at driffve,
O Fader Bromie!

Hvor du ey est tilstede,
Der fryser Elskous Ild,
Skal Venus nyde Glæde,
Da vær du hende mild.

Hvor Edru Sind regjere,
Faar Sorrig Offverhand,
Hvor du faar Magt at være,
Opmuntris vor Forstand.

Langt bedre er et Beger,
Som med dend klare Viin
Vor Hjerte vederqvæger,
End al Fortred oc Piin!

Kom ned og løs vor Tunge,
Du Fader Bromie,
Dit Loff vi ville sjunge,
Ha, hey, hoy, hu, ho, ha!

Senere uddannede Skeel sig som alle Datidens unge Adelsmænd ved lange Reiser omkring i Europa, deltog under Prinsen af Oranien i Krigen mellem Holland og Frankrig, benyttedes efter sin Hjemkomst 1675 i Hofstillinger, administrative Embeder og diplomatiske Sendelser, saaledes til Brandenburg, Sverig og et Par Gange til England, hvor-

ved han atter fik Leilighed til at overvære Episoder af Ludvig XIV's store Krige. Paa Hjemveien fra den sidste Ambassade døde han i Westphalen. I et saa praktisk virksomt Liv var Poesien naturligvis kun en Bibeskjæftigelse, medens paa den anden Side en Mand, der i høie Stillinger havde set sig saaledes om, maatte være ganske anderledes orienteret og egnet til at indføre det Nye, der rørte sig rundt om i Europa, end Tidens Stuelærde. Dog tilsigter aabenbart det andet ham tilskrevne, betydeligere og originalere Arbeide lige saa lidt som hans første en theoretisk Reform i Dramet; de nye Momenter deri ere mere en tilfældig, halv ubevidst Virkning af, hvad han har set i Udlandet, medens Formaalet nærmest er praktisk, politisk. Grevens og Friherrens Komædie, som maa være skreven c. 1678, er nemlig slet ikke beregnet for Theatret; det er kun en tidlig Benyttelse af de i Udlandet moderne, nye dramatiske Former til Satire over indre politiske Forhold, i saa Henseende en c. 30 Aar senere, interessant Parallel til den foran nævnte Kirsten Munks Ballet. Trods den Gunst, M. Skeel øiensynlig nød ved Hoffet, hvor han den Gang var Dronning Charlotte Amalies Kammerjunker, hørte han ved Fødsel og Traditioner til den gamle danske Adel, der nærede dulgt Uvillie mod Enevoldsmagten og med Forbitrelse betragtede Indkaldelsen og Begunstigelsen af tyske Lykkeriddere samt Oprettelsen af den nye, høiere Adel for at trykke den gamle og uafhængigere ned. Det er denne Modsætning og denne Uvillie, der giver sig et, rigtignok temmelig overdrevent Udtryk i Satiren, hvor de nybagte Grevers og Baroners latterlige Forfængelighed og Rangstridigheder stilles i det grelleste Lys, medens den nye «Herrestand» tillige fremstilles som rekruteret af bedrageriske Leverandeurer og slyngelagtige Parvener. Stykket

har tidligere været trykt i Suhms Nye Saml. 2 Bd., og tilskrives af Gram M. Skeel i Forbindelse med tre andre Medlemmer af den gamle Adel. Derefter er det 1871 og 74 udgivet af Birket Smith, der i sin Indledning, uden dog at anføre sine Grunde, anser Skeel for eneste Forfatter¹⁾. Idet jeg her og i det Hele agter det for sikrest at følge denne grundige Kjender af vor gamle dramatiske Literatur, bemærker jeg blot, at Skeels nære Forhold til Hoffet synes at gøre hans Forfatterskab til en saa voldsom Satire noget vanskeligt at forklare; men Samtiden frembyder rigtignok et ganske lignende Exempel i Baron og Geheimeraad Ole Rosenkrantz's «Forsvar for den danske Adel» 1681, der paadrog sin Forfatter streng Straf, og viser, hvor almindelig Misstemningen var selv i Hofkredsene. Hofman²⁾ forøger Forvirringen ved at tilskrive M. Skeels Broder, Geheimeraad Otto Skeel til Vallo «en Satire, gjort som en Comoedie mod Titlers Misbrug. Dette Skrift, som er skrevet paa Dansk, er fuldt af behagelige Indfald, under saadanne Talemaader, som gjøre de forfængelige Titler og den Hovmod, som deraf reiser sig, meget latterlig. Kort sagt, det er en god Satyre uden Galde og Gift, skrevet med saa stor en Munterhed, at det er umueligt at læse den, uden at elske Forfatteren, som deri har givet en fortreffelig Lærdom at skye Forfængelighed, skjult under en behagelig Skjemt,» — rigtignok en meget mild og almindelig Fortolkning af den temmelig skarpe, ofte rent ud grove Satire.

Her interesserer Stykket os især som det første, om end ufuldkomne dramatiske Forsøg i den nyere Kunst-digtnings Aand, der er skrevet af en Dansk paa Dansk. I

¹⁾ B. Smith Gr. og Frh. Kom. 1874, p. 17.

²⁾ Hist. Efterr. om danske Adelsm. 1777, I. 47, cfr. hans Portraits hist. 1746.

de 50 Aar efter Skolekomediens Ophør var her hovedsagelig kun skrevet og spillet paa Tysk eller Fransk, uden at dette fremmede Drama havde faaet nogen synderlig Indflydelse paa dansk Literatur, og medens i alle andre Digtningstegnene Overgangen fra den middelalderlige Digtning hos os var sket i den nærmeste Tilslutning til og Efterligning af den tyske Kunstpoesi, springe vi i Dramet over et langt, næsten tomt Rum lige ind i den franske, idet de eneste, svage Spor af Paavirkning fra den 1ste og den 2den schlesiske Skole ere Skeels egen Judith og Lønborgs Komedier. Dette Forhold blev ubetinget fremmede for Holbergs dramatiske Reform, mere dog maaske derved, at han kunde begynde saa godt som med tabula rasa og ikke behøvede at feie en misforstaaet og unational Retning ud, saaledes som det maatte ske i hele vor øvrige Literatur, — end just ved, at han forefandt tidligere dramatiske Spirer, som kun behøvede Udvikling. Thi saa længe der i denne Henseende ikke kan paavises andet end Grevens og Friherrens Komædie, der oven i Kjøbet paa Holbergs Tid var utrykt, aldrig opført og maaske Holberg selv ubekjendt, saa er dette Stykkes Betydning vel kun den indirecte, at vise, at den franske Retning, som siden Enevælden dukker frem ved Siden af den tyske i Livet, Sproget og hist og her i Literaturen, ogsaa i Dramet, om end kun paa et ganske enkelt Punkt, har efterladt et Spor. Holberg har ikke skabt denne Retning hos os, men forefundet den, endnu temmelig svag, udviklet den, i Dramet rigtignok næsten ganske fra nyt, og ført den igjennem til Seir. For saa vidt er det den samme Retning i Tiden, der præger sig i ham og i M. Skeel, og deraf opstaa deres Lighed. Nogen directe Forberedelse for eller Forbindelse med Holberg maa vi derimod ikke søge i Stykket, hvor nær det end i sit hele Præg staar hans

Komedier, som B. Smith paaviser. Det Eiendommelige hos Holberg er den virkelig nationale Tilegnelse af de fremmede Kunstretninger, som Fortiden kun havde formaaet at efterligne. Allerede hos Skeel finde vi nu første Gang i vort Drama Emner af Samtidens Liv paa hjemlig Grund, behandlede i national Tone og i nær Tilslutning til den gamle, nationale Satiredigtning, den Gren af Literaturen, som holdt sig mest uberørt af det Fremmede. Forfængeligheden og Rangsygen som Satirens Hovedgjenstand gjenfinde vi hos Holberg og i hele den mellem Skeel og ham liggende Periode, saa Indholdet er aldeles nationalt. Formen derimod er, atter ligesom hos Holberg, laant fra den franske Komædie, som Molière ved sin Død 1673 havde efterladt i fuld Blomstring, men som her til Lands endnu ikke var oversat, opført eller kjendt af andre end dem, der som M. Skeel vare det franske Sprog fuldt mægtige og havde uddannet sig ved Reiser. Det Virkeligheds- og Samtidighedspræg, som den fransk-klassiske Tragedie savner i endnu høiere Grad end det gamle Skoleskuespil, findes derimod i den franske Komædie, der satiriserer over lignende Emner som det af Skeel valgte. Den individuelle Characterskildring, for hvilken Intrigen ofte tilsidesættes og bliver et blot Vehikel, er i bestemt Modsætning til det fra Middelalderen nedarvede Skuespil Hovedsagen allerede i Renaissancens Drama, endnu mere for Molière og efter ham for Skeel som for Holberg; selv den forstilt dumme Tjener — en Art Hanswurst eller Pjerrot — og den forslagne Kammerpige i deres fortrolige Forhold til Herskabet, som de, der sætte Intrigen i Gang og sluttelig selv forenes, gjenfinde vi hos Skeel, saaledes som de fra den antike Komædie gennem Italienerne ere gaaede over til Molière og i Holbergs Arv, Henrik og Pernille. Ogsaa den fransk-klassiske Over-

holdelse af Enhederne tilstræber Skeel trods den Skjødesløshed, hvormed hans Stykke i øvrigt er anlagt, idet det fra først kun bestaar af en Række temmelig løse Scener til Fremhævelse af Hovedpersonernes dumme Forfængelighed, og da Intrigen endelig kommer i Gang, er den overmaade ubetydelig, ubehjælpsomt og usandsynligt knyttet og løst, en Feil, vi jo for Resten ogsaa finde hos Holberg, ligesom de jævnlige Naiveteter og Plumheder i det, dog ofte ret kvikke og morsomme Replikskifte. Det var Tidens Aand.

Et Par andre Eiendommeligheder, Prosadialogen og Uundværligheden af en Kjærlighedsintrige, selv hvor dennes Betydning for Stykkets Oekonomi er meget underordnet, kan Birket Smith vel ogsaa med Rette udlede af den nye, franske Kunstretning, om de end allerede findes i Skolekomedien i dens senere Form, thi ogsaa her skyldes de til Dels fransk Paavirkning i mere moderne Aand og trænge først ind omtrent ved Skeels Tid, ja i vor egen Literatur vel egentlig først i Skolekomediens allerseneste Aflægger, Salvande, 40—50 Aar efter. Skjøndt Skeel er aldeles fri for særlig tysk Paavirkning, navnlig fra den da blomstrende 2den schlesiske Skole, er der dog et og andet hos ham, der viser op mod den ældre Komædie. Virkelighedspræget var jo ogsaa begyndt at trænge ind i denne, i alt Fald i de komiske Mellemscener af det daglige Liv og i enkelte Typer af pralende Soldater, Pedanter o. s. v.; undertiden, om end ikke hos os, afvexlede de bibelske, allegoriske, bukoliske og romantiske Emner med andre, der kom Virkeligheden og Samtiden nærmere paa Livet. Et Træk som det hos Rist, Lauremberg o. a. almindelige, at characterisere komiske eller jævne Personer ved at lade dem tale Plattysk, har Skeel optaget i sin »2den Pitzerstikker«, hvis høityske

Collega derimod bedre forstaar at logre for de Fornemme, o. s. v.

Om Skeels digteriske Virksomhed give samtidige Beretninger ingen Oplysning, ikke engang Ligprædikenen over ham af Biskop Henrik Gerner, Kbh. 1697, eller de medfølgende Ærevers, som dog ellers udbrede sig over hans Levnetsomstændigheder og ikke ere sparsomme i deres Ros. Han sammenlignes med de største Statsmænd, Aristides, Samuel:

Berøm Din Mazarin af Viisdoms modne Kjerne,
O store Lodvigs Land, berøm Din Oxenstjerna,
Du Naboe Sverig; hvad i disse prisis kand,
Var samptlig sammen knyt i denne danske Mand,

og det hedder, at han kom tilbage «ex Britannia Britannis disertior, ex Gallia Gallis humanior, ex Germania Germanis fidelior, ex Italia Italis acutior, ex Belgio Belgis sollertior». Derimod alluderes der kun i Almindelighed til, hvad Apollo og Parnasset har tabt i ham. Dette er vel beklageligt, for saa vidt det gjør det vanskeligt med Sikkerhed at fastslaa hans Forfatterskab til «Grevens og Friherrens Komædie»; men efter hele dette Arbeides oppositionelle Character er det naturligt, at det kun var kjendt i Manuscript indenfor en bestemt Kreds, at en Hofmand som Skeel ikke aabent vedkjendte sig det, og at det ikke egnede sig til at fremhæves, naar han i sin Grav skulde prises som en tro Guds og Kongens Tjener. For os har hans Statsmandsvirksomhed for længst tabt sin Betydning, og først Birket Smith har gjenoplivet Mindet om ham som Holbergs eneste virkelige Forgænger i vor Literatur, der intet Sidestykke har at opvise til ham i det følgende halve Aarhundrede, indtil Holberg selv træder frem.

Hvad der nemlig i denne Mellemtid fremkommer paa Dansk i dramatisk Form, er saa godt som intet og staar i Værd endnu lavere end alt, hvad vi hidtil have set, saa lavt, at det slet ikke hører Literaturen til. Det gamle Drama er uddød; der bliver en Pause, og uden egentlig Overgang springer saa det nye fuld færdigt frem. Det er unyttigt at fæste Opmærksomheden ved ynkelige, menings- og sammenhængsløse, utrolig plumpe Mester Jakels-Scener som En ældgammel dansk Comoedie forestillende Friherre von Friskes uriimelige Jalousi og derover beklagelige amour. Funden i en afbrændt Kjelder i Wiborg 1676. Trykt i dette Aar, da de mange Forliebte ere til. Fortalen er dateret 1619, men den høie Alder er en Fiction, og det foreliggende, neppe nogensinde fortsatte Fragment hører efter Stilen, de mange franske Ord og Titler o. s. v. tydelig nok hjemme i det 18de Aarhundrede, maaske endog temmelig langt oppe mod dets Midte, da det synes trykt som Ugeskriftshefte¹⁾ («Continuation følger i den anden Uge») sammen med «den leende Demokritus, tredie Gang til Trykken befodret» 1735, et Optryk af Justesens Karig Niding²⁾, og Een kort Aften-Discurs imellem fire Brødre . . . Forestilt i en Comoedie for alle Abertro- og Fabel-fulde Mennesker af A. P. F., hvis Fortale er fra 1744. Denne sidste, ret fornuftige og ganske jævne, dramatiserede Samtale om Varulve og allehaande Overtro kan have sin Interesse som et Indlæg i Oplysningsperiodens Strid mod Overtroen, der jo ogsaa førtes i Holbergs Komedier.

¹⁾ Hjelmstj. 1969, 8vo.

²⁾ Trykt i dette Aar og altsaa, efter Birket Smith Hier. Justesen Ranchs Tre danske Skuespil LXXXVII, en Udgave, der endog skulde stamme fra Aarhundredets anden Halvdel.

Noget mærkeligere er *Lermin Kjærligheds Co-moedie*, kaldet *Den skjønne og nær forkomne Licena*. Trykt Aar 1705, i fire smaa Acter. Den handler om en meget ombeilet Pige, der haanligt afviser alle retskafne Friere, men lader sig forføre af en Laps og maa ægte en Tjener, der forlader hende, hvorpaa hun i sin Elendighed faar en Corporal i Kvarter, der siden ved sin Tapperhed svinger sig op til General og ægter hende. Hovedideen, knibske og overmodige Pigers Straf, er aldeles den samme som i den svenske Tragedie-Farce fra 1647: *Alle Bedlegrannas spegel*¹⁾, og Begyndelsen, hvor Friere af forskjellige Stænder fremføre deres Frieri og faa Afslag, ligner ogsaa det svenske Stykke, skjøndt dette er paa Vers og Replikerne lidt mere gammeldags plumpe. Det fremfører ogsaa en stor Mængde Friere, af hvilke det danske kun har «en fornem Officer», en Præst og en Kjøbmand. Men senere bliver Handlingen helt forskjellig, idet den svenske «bedlegranna» aldeles umotiveret foretrækker en «elak Finne» for alle de gode Tilbud, hun har havt, og bliver mishandlet og dræbt af denne; en tragisk Udgang, der slet ikke passer til Stykkets Farcepræg. Men er den danske Komædie saaledes lidt heldigere i Opfindelsen, saa er den desto ynkeligere og mere ubehændig i Udførelsen, uagtet den hist og her i Form og Stil svagt minder om Grevens og Friherrens Komædie og røber, at Forfatteren ikke har været ganske ubekjendt med det moderne franske

---

¹⁾ Komædien kan for saa vidt betragtes som beskægtet med de gamle Fastelavnsspil (Ljunggr. 274), ligesom en Del af dens Indhold kommer igjen i nogle ældre og nyere Friervisere i vor Literatur, hvor Præster, Officerer, Bønder o. a. fri hver i sin Stil, og faa Kurven formedelst de med deres Stand forbundne Ulemper.

Drama, saaledes ved Prosadialogen, Lystspilscharacteren, Indførelsen af en «Fortrolig». Men det er kun det rent ydre dramatiske Stillads, han til Dels har formaaet at efterligne; i Enkelthederne og i poetisk Kunst staaer han lige saa lavt som de tarveligste Skolekomediedigtere 100 Aar før. I Hovedpersonen er der rigtignok aabenbart tilsigtet en Characterskildring, men al virkelig psykologisk saa vel som dramatisk Motivering ligger over Forfatterens Kræfter; Scenerne stilles løst, uden Forbindelse og Overgang ved Siden af hverandre; det Hele bliver kun raat Skelet, og tilsidst tabes Hovedpersonen næsten af Syne for Skildringen af Corporalens Heltebedrifter og krigerske Scener, der i Fortællingsform naivt blandes ind i Dialogen. Noget Kjærlighedsforhold mellem Corporalen og Licena har slet ikke været antydet, da hans Ægteskabstilbud pludselig kommer dumpende ned; de indledende Scener i første Act med Moderen og Veninderne er det heller ikke lykkedes at bringe i nogen-somhelst Causalforbindelse med den følgende Handling. Dansk med Mening i kan Forfatteren nu slet ikke skrive; Versene i de indlagte Sange staa i formel Henseende paa Standpunktet før Arrebo, og Indholdet skal neppe nogen kunne tyde:

O Sind blif staaende,
 Lad Dig nær raadende,
 Dit Sind Du slet ikke maa
 Ved Luthen forføres saa,
 En Herre Du maa vær'
 Over alle Strenger.

Prosadialogen er ikke meget bedre, overfyldt med fremmede Ord, i høieste Grad pedantisk, opstyttet og plump, men for saa vidt af Interesse, som vi deri finde afspeilet den philistrøse Tidsaand, som Holberg dels spotter i sine

Pedanter og komiske Figurer, dels ubevidst selv slaar ind i, naar han lader sine Elskere og Elskerinder tale Cancellistil. Saaledes hvor Forfatteren bestræber sig for at give Frierscenerne individuelt Liv ved at lade den Talendes Stand præge hans Sprog. Kjøbmanden har Licena «kjerere end Fenesionerne deris Rigdom og de Hollender deris Bank». «Baro, en fornem Officer,» frier i følgende Tale: «Allerkjeriste Demoiselle og deyligste Møe, mig Tilmoden (?) maaskee skulle hende for Dristighed ansees, at jeg min inbrændende Kjærlighed følger oc den fulde Seigel ophiser, hendis Skjønhed at beskue, beskuet tilbede oc tilbeden om Hjælp at bemøde. Min Intention og Sinds-Begjerlighed er Damoisellen ved mit ringe Bref fremstillet og efter den Tid gjorde Begjering og hendis gunstig Tilladelse fremskinner jeg hendis Qualiteters Høyhed at ære og opvarte . . . .», hvorpaa Licena svarer: «Her Major, Hans Kjærlighed, som mig præsentere, anseer jeg at overtræffe min Værdighed, til hannem, som en Cavalier, bør en Adelig Dame, som til Nafnet og Standen kunde svare; ellers befindis min Ringhed saadan høy Ærepligt skyldig at æstimerer . . . ., hvilket jeg Her Major til endelig resolution efter sin Begjering her med tjenstskyldigen vilde bemercke.» — Jacob Schandrups dramatiske Virksomhed fra c. 1710 har jeg omtalt; den staar snarere under end over de her skildrede Producter.

Saadanne vare Holbergs nærmeste Forgængere i vort Drama. Bortset fra deres og Skeels Stykker, som neppe ere blevne opførte, hvad er da i Korthed Resultatet af Undersøgelsen med Hensyn til Theatrets Stilling ved Aar 1722, da den danske Skueplads aabnedes og Holberg optraadte? Det beherskedes af de tyske Trupper med deres Marionet-spil og Haupt- und Staatsactionen, i hvilke den franske

Smag vel begyndte at spores, men i saa forvansket og ukjendelig Skikkelse, at Holberg fra denne Side ikke kunde laane andet end Stof for sin Satire (Ulysses v. Ithacia). Ved Hoffet dyrkedes Operaen, hvis Hovedfortjeneste var, at den havde begyndt, om end kun rent undtagelsesvis, at optage Modersmaalet paa Scenen ved Siden af de fremmede Sprog. Vel hentede ogsaa den undertiden sine Emner fra den franske Tragedie, men efter Operaens Natur kunde Indholdet her kun i ringe Grad komme dramatisk til sin Ret. Derimod havde franske Hofskuespillere allerede i en Række af Aar udbredt Smagen for deres Fædrelands klassiske Mesterværker blandt det fornemme Publikum, der forstod Sproget. Endelig førte det gamle religiøse Skuespil endnu et hensygnende Liv i Provinsafkroge; 1724 udkom Lønborgs Komedier, samme Aar spilledes Esther og formentlig Jael, samt rimeligvis c. 1730 Salvande, alle i Nakskov. Der er imidlertid ingen Sandsynlighed for, at Holberg har kjendt eller paaagtet Skolekomedien. De enkelte fælles Typer, man synes at gjenkjende, skyldes enten den antike Indflydelse paa Skolekomedien (stortalende Soldater), eller have stærkt modificerede naaet Holberg gennem hans italienske og franske Forbilleder (Middelalderens. Nar — Chilian, Arv og Henrik) og gennem de Laan, Operaen og Festskuespillet efter Trediveaarskrigen gjorde fra Skolekomedien, især de Partier af den, hvor en mere satirisk og realistisk Lystspilretning var trængt ind (Bondescenerne; Thøgersen). En af Digterne i Overgangstiden efter Trediveaarskrigen synes bestemt at have paavirket Holberg, nemlig Lauremberg, mindre dog som Dramatiker (Pedanten Blax) end gennem sine Satirer, der ikke blot ligesom Holberg med Forkjærlighed vende Braadden mod Forfængeligheden,

de nye Moder og Noder, men ogsaa i Enkeltheder frembyde paafaldende Overensstemmelser med ham.

Men hvor tiltalende det end kan være for Granskeren i det Enkelte at efterspore Spirer til Holbergs storartede Virksomhed i vor egen Fortid, bliver dog vistnok Resultatet i det Hele og Store det, at Holbergs Komædie staar som en væsentlig ny Begyndelse, et i alt Fald ikke ad directe Vei forberedt Gjennembrud i den danske Literatur.

Rettelser og Tillæg.

Efter Trykningen er jeg ved Hr. Bibliotheksassistent Brickas Velvillie bleven gjort opmærksom paa nogle Kildesteder, der give Oplysninger til enkelte Punkter af min Afhandling, og som jeg derfor lader følge.

- S. 43, Note 2. Kükelsoms Ballet nævnes i Christian IV's egenhændige Breve 1632—35, pag. 252, Noten.
- S. 44, Lin. 4 f. n. Allerede Kongerne Christian II og III holdt Sangerchor og formodentlig fremmede Musikere, s. Rørdam Univ. Hist. I. 321 ff.
- S. 47, Note 1. Det haandskrevne Program til en „Rozs-Ballet“ (af G. S. Winter v. Adlersflügel) med Tegninger, Planer og Noder, dediceret til Christian V, men uden Angivelse af Aar eller Anledning, findes i Gl. kgl. Sml. i 4to, Nr. 1876.
- S. 50. I Østs Literatur-, Kunst- og Theaterblade, 1798—99, I. 294, citeres en Artikel af Monthly Magazine, Mai 1796, hvor det er paavist, at Bering har laant i alt Fald en Del af sine latinske Vers i Natalitiæ Choreæ af Jesuiten Dionysius Petaus († 1652) Drama Carthaginienses. Cfr. Hist. Tidsskr. 5. R. I. 16.

- S. 57, Note 2. Frederik III's Hofmarschal var Christoffer Schested.
- S. 73, Lin. 15. Ole Rosenkrantz var Mogens Skeels Svigerfader. — Om Skeels ikke altid velvillige Stilling til Hofkredsene findes Antydninger i Brasch „Om R. Molesworths Skrift: An account of Denmark,“ p. 36 ff.
- S. 73, Note 2. Hofmans Angivelse af Otto Skeel som Forfatter til „Grevens og Friherrens Komædie“ er optagen hos Skeel „Familien Skeel“, p. 304.
- S. 77, Lin. 7. Mogens Skeel har ogsaa skrevet enkelte Digte, s. Skeel „Familien Skeel“, p. 257. Et latinsk Leilighedsdigt findes i Schönaus „Lærde Fruentimmer“, og et dansk Sørgedigt over Skeels Svoger, General Niels Rosenkrantz til Stougaard († 1676), er trykt sammen med Mich. Henrichsøns Ligprædiken over Rosenkrantz 1680. Bag i denne er ogsaa optaget „En bedrøft Moders Klagemaal ofver sin eniste Daatters, Birgitte Rosenkrantzis, ald for tiilige Døed,“ undertegnet M. S. og vist nok ogsaa skrevet af Skeel i hans Søsters, Birgitte Rosenkrantz's Navn. Hendes og Niels Rosenkrantz's Datter, Birgitte, angives rigtignok paa Stamtavlerne at være død i sit 10de Aar 1681, altsaa Aaret efter Ligprædikenens Udgivelse, men da der ingen Tvivl kan være om, at Digtet er over hende, maa der det ene eller det andet Sted være en Feil i Aarstallet. — Begge Digte ere paa temmelig maadelige Alexandrinere, i Stil med Tidens sædvanlige Leilighedsposi og indeholde intet Mærkeligt; det over N. Rosenkrantz er en Art rimet Levnetsbeskrivelse.
-